

ibi rerum tuta iniuriis, non solum fortunæ; sed, quod plus est, sui. Nonne à se erit securus, qui innocens est? Vtique, & ab illo omnes. Nonne à fortuna, cui omnes innocentes sint, quem hostis non lædat, quem dolor non summittat, quem voluptas non fugiat, & quod mireris, non fallat? Iste sunt amoris dotes ab Agathone subtiliter disceptatæ ad commendationem suam. Nequit non bonus esse, qui iustus, fortis, temperatus, prudens est, insuper diuinus.

LIBER

LIBER QVINTVS,
DE ARTE
VOLVNTATIS.

PROÆRESIS III.

De innocentia lætitiæ, quam sola virtus alit.

NVNC ad consequentia amorem, *Cap. I.*
& primùm ad læticiam pergo, legitimum amoris fructum, cuius conditionem sequitur pro eiusdem qualitate, aut tuta, aut periclitatura. In vniversum miscebo quidquid festiuium est cordi: nunc gustum, nunc voluptatem, nunc delectationem, nunc læticiam, nunc gaudium appellabo. Ista quoque extrema solum tempus distinguit. Lætitiæ est, quæ bonum recens celebrat; gaudium, quod morans: illa cum aduentoria excipit; istud in contubernio retinet. At sensuum oblectamenta geminum nomen non merentur, in transitu veniunt, vadunt, nullum manet. Hæc lætitiæ, & gaudij nomina quanto in favore sunt, tanto in discrimine. Vota

BB 3 nosta

nostra multis peccant modis, vt offendant gaudium nostrum, etiam cum felicitia sunt, atque in infinitum se producant. Optamus, aut non tuta, aut quorum gaudium non sit tutum: in illis calamitas nos trahit, in his ipsa felicitas anxios facit pro ipsa. Ad eò votis laboramus, & tamen multiplicamus, nunquam suspendimus: in his, quibus nos offendit aduersus casus, duplicamus; in quibus fortuna laedit, replicamus, & optatam felicitatem consequuti, pro ipsa felicitate vouemus. Nimirum, felicitas ipsa sibi etiam desiderat felicitatem; iam notabis, cum non habeat, quod optat: imò miseria est, cum desit felicitas. Non est felicitas complexus bonorum, si absit istud bonum securitatis contexturæ omnia. Hinc aliud erratum mortalium, quòd voueant æqualiter pericula, & securitatem inæqualiter curent. Nemo non periculis se exponit, consequentur periculosa. Securitas vota solum nobis debet; pericula etiam diligentiam: igitur tuta, stabilia, integra, sincera gaudia adiutenda sunt, & his consentanea vota, non obstantia sibi, aut paria execrationibus. Plerumque vouemus peiora maledictis, & in vniuersum securius votum esset, ne eueniant, quod optamus. Eleganter Albertus appellauit laqueum tristitia, lætitiã illam, quæ tempore nit. Vulgaria enim ista gaudia voluptatum, & quæ raptim quaeruntur, quæ pro vitibus appetuntur, in quibus inuidia constanter laborat, ad eò infirma sunt, ad eò instabilia, vt omnibus instabilius rebus euertat tempus.

Cæterum,

Cæterum, istam constantiam gaudij curandam moneo subtilius, quàm constantiam felicitatis. Duobus fortuna peccat perfidiis; vna status sui; altera sensus: & quia negat, aut aufert sua bona; & quia, cum seruat, inuicilia & caduca suos ipse status facit. Vtrumque patemus vulneci, vtrumque petimur, aut cupiditate, aut fastidio. Possunt aliquando durare, quæ optasti; possunt perseverare, quibus gauisus es, & stante felicitate tua perire sensus eius; tam certus est delectationis interitus: ipsa peribit delectatio adhuc manentibus oblectamentis. Solet esse felicitas sine anima, & quoddam duntaxat lætitiæ cadaver. Non est necesse, quòd pereat voluptas, & lætitiã popularis rerum; quòd pereant ipsæ res; satis est, si non pereant; satis, quòd durent. Magna necessitate sumus infelices: vtrumque latus patet, vtroque inuadit nos miseria. Ita est. Gaudia ista continua, & assueta sunt tandem deteriora, quàm recentia in fortuna. Apicium Faleri deliciae affligerunt; pocula nauseam extorsere: inter instrumenta voluptatum anxius fuit, vomebat, rumpebatur. Socrates tamen auidus & lætos semel hausit calicem cicutæ. Itaque suspectus gaudij titulus dispici debet, ne sine delectu admillum nos grauius sauciet securos.

Omnia sunt præpetia; & nisi, quòd nullis absit fel, columbarum instar velocissima. Quædam intra præcordia illud inuiserant, & pro succo habent plurimum voluptatum sanguis, fel est: quædam, dum auolant, disfluunt: quemadmo-

dum nonnulla se datuta in aëra volucres vi animalis primi fundunt excrementa, vbi tantisper condecorant: alia, & ista benignius, non confident, nisi vbi rudera & sterus alicuius vident mereris, ipsoque aluntur, velut vluæ fordibus. Distinctus hæc dicam. Nullum rerum humanarum gaudium sine periculo doloris est. Parum dixi. Nullum sine contagio. Alia dolor gaudia ducit, alia sequitur, alia comitatur. Ad hæc nonnulla sunt, vt meroribus pandant ostium, non aliter gressurus in cor nostrum. Ipsa voluptas inauaria doloris sit: istud ex perfidia est, aliud ex ignaia, quod tam imbecillia sunt nonnulla, vt nos mulcere non valeant, nisi dolor nos aliquis priuim macerauerit: nequeunt se solis recreare nos, nisi viam ipsis quedam strauerit afflictio: ista non solum comitantur, sed indigent dolore. Emergit pressus antea dolendo sensus, & spem quamlibet amplectitur. Prodeunti è tenebris quælibet lux placet: naufrago quodlibet litus portus, & patria iucundius erit. Sic est: sunt gaudia, quæ non tam iucundis debemus rebus, quam tristibus. Fallunt tamen illa nos: nec aliter miramur, quam vulgus olim miracula Magorum immitentium dolores corporibus, afflictantium variis morbis artus, vt restituta salus, amota agrotationis causa, quam ipsi fecerant, debetur sibi iudem morbi, & sanitatis artifices parum merentur pro salute, quam animis demerentur pro morbo. Nihil debet languens curationi, si

qua cuspide vulnus

Senserat,

Senserat, hac ipsa cuspide sensu opem.

Alia delectationes ipso sunt dolore infectæ, aut consecræ: acerbo sensu animantur. Voluptas cibi non est, vbi fames abest: sal, & condimentum voluptatum, aliqua molestia est. Quin & inæquali lege cum dolore diuiduntur, qui sæpè vehementior, semper prouectior est, & ante voluptatem natus, & non ante ipsam extinctus. Eturcies, & præparat voluptatem cibi, & seruati molesta sunt epula impletis.

Verum post istam doloris corruptionem, post *Cap. 4.* inconstantiam lætitiæ, peccant ista gaudia mole sua, peccant paruitate, peccant & magnitudine. Exigua sunt, non implent nos; si aliquando insolescunt, id, quia sit præter naturam propriam, (nata sunt exigua), impotentiæ sui pereunt cum gaudentibus ipsis: quare, moderanda in primis sunt, deinde tollenda: nam, si parua lætè contristant, si maxima impigrè nocent, quandoque necant. Sophlocem, & Dionysium magna extinxit lætitiæ. Subiit Siculum tyrannum subita mors per ipsa felicitatis non modò vota, quibus multi perierunt, sed gaudia.

Atqui, vt inter tot spuria legitimum venerè *Cap. 5.* mut & naturale gaudium, inquirendæ sunt progenies voluptatum. Quasdam nutrit sensus, alias adinuenit opinio, alias gignit mens, alias præterea consuetudo facit, alias affectio auget, alias indoles iuuat, alias electio & iudicium aspiciatur. Quæ ad sensum spectant, quæ hebetes sunt, & minimi temporis, & maximi oneris, & medio-

BB 5

cris

cris vsus. Gustus, qui inter alios sensus, quoniam non sit minima voluptatis, nomen retinuit festiuum, & delectationis, etiam cum vorat, tantum libat voluptatem; in transitu solum est, cuius tamen manent reliquæ grauissima, grauedo capitis, indigestio, interregnum mentis, cuius interim dominationis vsus cessat, sæpe ius. Deinde morbi, dolores, tandem immatura mors, de qua nescio plus vtra mereatur, iugula, an gula? Fortasse gladius in hostili manu non occidit plures, quam calix in propria: nisi quoddam istius facinus lentum sit, clandestinum ipsis, in quos sæuit, ignarus; eo iniquius, quod non impetu, sed insidiis inuideat. Ad hæc, ipsa, quæ in cursu est, voluptas, nisi cum modo sit, statim fatigatur: nimirum currit, & nisi interpelletur, vt respiret, mareet languida; si continua est, nulla est. Purior conspectus delectatio frequentia corrumpitur: quod primo aspectu miraris, in secundo tantum gaudebis, in tertio tantum non fastidies, fortasse deinceps non sine molestia aspicias. Gratiam & dotem suam nouitas seruat.

Cap. 6.

Ad iniuriam harum voluptatum est reparatio sua, nouarumque inuentio. Ausa est cupiditas naturalem voluptatem, sed communem etiam brutis, nouis artificijs irritare: languidam, & exiguam censuit; fouere voluit ingenio. Habeo iam suffragium nostræ ipsius cupiditatis. Nulla est naturæ delectatio, quam iam non corruerit ars: etiam ventri sua disciplina dicatur. Iam tam delicati sumus, vt pudeat sine ingenio indulgere

indulgere genio: vt pudeat, sine arte, sine labore gaudere. Auidi & arrepti ferimur, & inconsulti præuertimus ipsas voluptates, quas salus, & accuratiores cupimus. Cibis pingitur, quid cum colore faciet palatus? Vt omnibus satisfaciamus sensibus, singulorum delectamenta corrumpimus, omnium confundimus: addimus laborem, nec magis propterea recreamur. In venustis materiam inuidemus, plusquam formam; in aromatibus raritatem, aliquando periculum æstimamus, quam suauitatem; in ferculis sumptum, quam saporem; in musicis artificium & materiam instrumentorum, quam sonum; in vestibus aspectum, & elegantiam, quam protectionem. Quid, queso, magis præstabit aspectus frigori, quam nuditas? Barbari Guaycuri prudentiores sunt, ridet nos: cum incedant exuti, pingunt in ipsis nudatis membris indumenta, femoralia delineant, thoracem, caligas. Sane nemo magis protegetur elegantia vestimenti, quam nuditate. Ad eò vitiauius voluptates, nullus sensus in solidum suam capiet: singulis propriam minimus, dum omnibus prouidemus. Tactus sæpe affligitur thorace, & calceo angusto, vt aduleter etiam oculis: ipsas voluptates naturales damnauimus magnis penis, vt iam non liceat gaudere sine pretio: sine lancibus argenteis non licet cibus: sine spondis aureis non licet quies. Quod gratis natura dedit sumptuosum facimus. Ipse somnus carè emitur, & quies, quam lassitudo sola dulcem facit, subornatur impensis. Ita

V. J. m.

Usum naturæ vitium fecisti avari.

inquit diuinus Ozentius. Intemperantiam, hebetissimam voluptatum, communem brutis nobilitare volumus ingenio & pretio, vitium arte releuantes, sumptu aestimantes, vt à communi bestiarum ignominia exciperemur, quam maxime contraximus nostris industriis & impensis ex adulteratione naturæ. Ligna, quæ tradis igni, anne sanus eris, si pingas, si inares? consumenda sunt: irritus hic sumptus esset. Cur cætera, quæ etiam consumis, vis corrumpere sumptibus, cibos, vestitum, & alia instrumenta libidinum? Contra fœgus protegit vestis, non hic, vel ille color, aut forma: contra famem cibus, non hic, vel ille sapor. Possimus frui, & mirari fulgorem syderum, & ipsius Solis, & tamen exigui lapilli, & gemmæ dubio nitore alimus inuidiam. Nisi inuenta ad torturam nostram non placent: non delectat splendor, nisi carè constet.

Cap. 7.

Porrò non contenta cupiditas emendatione ista corrigenda veterum voluptatum, excogitauit præter naturam nouas, vanissima pessimarum conspiratione, vt numero compensaret magnitudinem. Despondit animum, quod magnas posset facere, multas fecit, noua adiecit instrumenta, honores, gloriâs, diuitias, dignitates, potentiam, nobilitatem: ista sunt inuenta opinionis, factitia oblectamenta. Quasi perinde fuisset humanæ potestatis, res mutare, ac nominare. Abertantes felicitate nihil non eramus. Rati voluptatum culpam non explere nos, (tam inepti sumus)

sumus) recta corrigere volumus errore nostro: excogitauimus multiplicare, vt vel occurrente aliqua maiori satiémur, sin minus multitudine. Nihil aliud hoc inuentum fecit, quam extendere miseriam iura. Adiecit appetitui auaritiam, ambitionem, maxima cupiditatis onera. Eò processit nostra amentia, vt illa, quæ natura sua nihil iucundum, plurimum molestiæ habent, non tantum inter maximas voluptates posuerit, sed inter vitæ causas. Quid naturalis voluptatis habet gliscens nummis sacculus, te marcido & pereunte fame, ne violes illum? Quid naturalis voluptatis est exui alterius verticem: anne phrenesim tuam mitigabit? Quid naturalis voluptatis præstat flexum genu plebis? podagræ tuam medicabitur?

Cæterum, quemadmodum artificialia æmula *Cap. 8.* naturæ imitantur illam, non æquantur: ita ista, quæ facimus, oblectamenta degenerant naturalibus, etiam dum placent. In hoc error monstratur: cum maiora, & sine modo fuerint excogitata, minus satiant. At paterno mater natura consilio voluptates suas composuit, & modo temperauit idoneo, vt sine magna impensa appetitum expleant, cum mediocres sint; imò necesse est, mediocres esse, ne offendant: lineam præseripsit illis, & nisi ingenium nostrum violasset, innocenter, & prouide procurauit. Cibi voluptatem prudenter dispensauit, vt premium aliquod esset operis necessarii tuende vitæ corporis. Illam moderata est, ne sic nos possideret, vt detineret;

neret; sed superessemus vitæ & salutis animi, excellentioribus nos referuans voluptatibus. Ista nos tantum prouocare, non occupare voluit, ne cum tristitia succurreremus vitæ; nec tam ingrata fuit, vt ipsam puniret vitam læticia tam tristi. Illud ingeniosè disposuit, vt mediocritate sua expleret nos, alioqui infinitæ auiditatis. Totam istam naturæ artem non valuit imitari opinio: nesciuit istam fingere satietatem suorum inuentorum magnitudine, & vt sic dixerim, infinitate. Nullus tam vorax est, quem non tandem vincet copia cibi: nullus tamen auarus, quem vincet copia auri: desiderata est ista vox ab ore auari, Satis: scit fames modum, non auaritia. Tam absque arte sunt ista delectamenta, quæ adiecit opinio in supplementum naturæ, vt ad auiditatem maiorem sint, nullam satietatem. Quæ fecit natura, ipsa præscripsit; quæ opinio falsa, non habent, vbi consistant. Errandi nullus est scopus: quocumque, in immensum eunt. Ingenium nostrum extimulat vitia. Ratione contra rationem ipsam vtimur. Mens æterna æternis, & immensis nata, huc collimat: quidquid ipsa iuuat, magnum aliquid & immensum affectat: etiam cum desectur, respectat aliquid sine fine: metam suæ cupiditatis infinitum quid suspicata, istud, cum errat, etiam quærere ita quidquid ipsa confingit, non est limitatum. Xerxes, cum sibi maximis præmiis blandita fortuna fuisset, non contentus omnibus, nouam voluptatem optauit, proposuitque inuentori præmium: at, neque reperta, limes cupiditatis

piditatis fuit, quæ ipsis nostris nos damnauit votis, ideo cecidit proposito. Maxime sunt timenda gaudia, quæ fecimus: vitio nostro placent, non natura sua: etiam morbus grauidis commendat gypsum, seuum, picem, carbones, præ melle iucundius.

Itaque video post omnem cupiditatis diligentiam integras, & cum iure suo miserias, quas non mitigauimus, sed irritauimus. Pensemus, quid profecimus vana ista prouidentia. Anne excedat aceruus voluptatum tristitiis? Credo, non æquatur: illuc solum posse pettingere fortunam, si diuisum diem cum miseria habeat: si manè exultamus, sub occasum inerebimus. Philosophica festa Gibor fuerunt apud Barbaros. Hi Iudi sacri homini erant: manè omni celebrabantur splendore vestium, tapetiorum, omni iucunditate, musica tibiarum, odorum: deinceps vespere omni argumento tristitiæ, vlulatu, planctu, mœrore, anxietate. Scilicet, tota felicitas est diuisa miseria: nunquam ista partem suam amittit. Felicitas non est ita tenax. Adice, istas tristitias didici ex ipsis voluptatibus. Adice veras tristitias ex falsis voluptatibus. Depletos nos relinquunt, non aliter, quam qui per somnia comedunt: non imago cibi, sed cibus satiat. Verissime Samij, Platonisque discipuli dormire dicunt & delirare semper istos deliciosos, omnèsque animi impetus effrænes in somnia esse, aut ægotantium vertigines. Neque inconsulta Medicorum natione istud putes ad exaggerationem
discunt

Cap. 9.

Miserabilis sa-
na est humana
vita, quod ad
tantatam argenti
aviditatem, vel
hyborum fla-
gitiis, pervasit
ad quos mor-
bum infestiam
grandiorem cu-
randum vitia
Medici omnes
quibus concurre
tunc tam
bruta confectio,
non morbus sit,
et male affi-
git. Equidem
animi
morbus velenti-
ter infamias ve-
runt, cum moti-
vitate quiescit
et vix rationi
sufficit, ex
quibus sancti
qui per virtutem
reparantur.

Cap. I. C.

dictum: Hippocratem inuenio, medicæ Patrem
artis, qui in epistola ad Populum Abderitarum
dixit: Οικονομὸς γὰρ ἐστὶ ἀνθρώπων βίος, ὅτι δι' ὅλου
αἰῶνι, ὡς πνεῦμα χειρῶν, ἢ ἀφ' ὧν οἱ φιλοφρονῶντες
διαδίδουσι: ἐφ' ἧν ἔθε μάλλον ἀπαιεῖται ἰσχυρῶς
ἐπιπέτασθαι ἔλθοις ἀποθεραπεύσασθαι χαλεποῦ ἔργου
μακρῶν ἔσσαν· ὅτι καὶ μακαρίζεται ἄλλοι ἰσχυρῶς κα-
κῶσα. Οἷμαι δὲ εὐχαρῶ καὶ ταύτης παθημάτων
ἀσθένειαν, μακρῶν δὲ σφοδρῶν, ἐμπούσας δὲ ἔσσαν
τινάς, καὶ φαντασίας τῆς λογισμῶν, ὡς ἂν δι' ἀρετῆς
ἀποκαθαρθῆις, ὑγιᾶ ζῆται.

Igitur, vt non optemus, nec corrumpamus il-
la oblectamenta nature, vt ista opinionis ode-
rimus, (generosi animi erit gratis seruire natu-
ræ, fortiter dominati opinionum,) sunt alie purio-
res voluptates, defæcata gaudia, innoxie laci-
tiz, quas licet impunè cupere, quæ nunquam
sua puniunt vota. Habet has virtus voluptates
innocentes, & clementis indolis, nec tempore
relabuntur, nec usu constringuntur, nec magni-
tudine peccant, nec carent. Maiores omni vo-
luptate, quæ libidinibus adulatur, quæ mulcet
sensum, mens nutrit. Vix fidem facient tanti
oblectamenti, isti benemeriti de sensibus, quo-
rum crassas dumtaxat norunt illecebras. Ride-
bunt, cum audiant mentis voluptates, magnitu-
dine sua vincere corporeas. Quomodo maior
est virtutis delectatio, cum non sentiat: Sanè
pro qualitate sentientis sensus est. Nonnulli mi-
nus vident, cum maiori luce magnus aliquos cal-
lor non mouet, alios minor laxat: ægros mel
ipsum,

ipsum, & quidquid suauè est, exacerbat: nullum
ab iis suffragium admittimus: ineptum est in-
terrogare de somniis stertentes, de naufragiis
fummerfos; vigiliam, & portum expectandum
est. Sani palati de saporibus, oculi de coloribus
fidem dumtaxat merentur. Elapsa felicitate sua
libidinis, rogemus, cum, veluti post ponemum
medicam haustam, scibus vexatur palatus ama-
rissimis, cum laborant fastidio illarum, aut pen-
nientia, cum non insani sunt. Non negabis fa-
noris iudicij esse, dum penitent, quam dum
penitenda faciunt.

Interim rationis suffragium admitto. Sensus Cap. I. C.
nequit arbiter esse, nequit experientia. Ita iudi-
cio ditrimenda est lis inexpertis; alioqui non ita
agendum. Probaturs mel dulce, fel amarum,
non disputatione est opus, gustari sufficiunt.
Ipsius propterea gaudij, & voluptatis naturam
in arbitrium adigo: gaudium est quidam cog-
noscentis appetitus, vel cupiditatis non lentus,
sed placidus & dulcis motus, libentius dixissem,
quies, & meta: postquam eò accedis, quò, aut
vultis, aut veller, & præsentat se ibi, quò si abes-
set, pergeret. Quatuor hinc voluptatis præcipio
causas; motum appetitus; vnionem, siue præ-
sentiam boni; eiusdem cognitionem; ipsum
denique bonum. Ad istam componamus amuf-
sim gaudia mentis, & corporis: illa voluptates
maiores erunt, quarum & causæ. In primis vir-
tutis motus vehementior, & acrior est: ergo &
voluptas: amoris impetus est efficacissimus. Si

C C

causis

cauferis naturæ amorem, oppono amorem gratiæ omnium vehementissimum. Dices, in Deo dumtaxat: Dico, in quolibet propter Deum, erga corpus adhuc tam iniurium animæ, cuius amor maior est à gratiâ, quam à natura. Ille maior amor, quem minor præmij spes nutrit. Gratiæ amor amat, maximum sui præmium est. Delicati isti, quos crapula occupat, quos demulcet palatus, iniquè & languide diligunt corpus ipsum, quod impingunt: id delectationis causa agunt, non propter ipsum: itaque non diligunt illud, sed voluptatem. Alumnus tamen virtutis, sine isto præmio, non propter oblectamentum, corpus curat feliciter, gratis, adhuc laborans, paterni amoris ritu liberis alentis sine mercede, & cum sudore. Adice, vehementior esse impetum virtutis in ipsum, quam voluptatis sensuum in se, quam vnicè voluptuosi diligunt, non corpus: namque plus diligunt vitam, quam voluptatem: at iusti & probi plus diligunt virtutem, & Deum, quam vitam. Itaque minor est impetus sensus in suam delectationem, quam mentis in virtutem.

Cap. 12.

Ex impetu accessione collige, ex amore amplexus. Nullus nexus amore arctior: non tantum iungit, sed vnit; non tantum in conspectu ponit, sed intra pectus condit amatum, & raro artificio absentes præsentat.

Quod digiti nequeunt, alligat illud amor.

Longius inde absens, ibi sed perstringo, quod opto.

Quò pede non venio, pectore coram eo.

Non

Non licet obset Arar, Rhodanisque, natamque amore:

Non veiat ire animum, qui veiat ire gradum.

Latissima letitiæ virtutis panditur per omne tempus, & locum: haud constringitur præsentibus dumtaxat, teuoat præterita, in futura porrigitur, absentia conuocat; memoria, spe, votis, mille modis oscularur oblectamenta sua, & dulciligat amplexu. Adicere naturam obiectorum: virtus accommodatissimum vnioni habet; sensus nimis incommodum illa subtilissimum, simplicissimum, vbique existens, quocumque subiens; hic crassum & torpens, cuius vnio peccat suo nomine, non est, nisi proximitas. Contingunt ad summum sensus, non penetrant. Maiorem ignominiam Auicenna obseruauit, per accidentia, non per se assistere. Vnguentum per fumum, & odorem subit; cibus per saporem; venusta per colorem; delicata per corticem; osculis superficiem dumtaxat committunt; inde pro merito vindicarunt titulum superficialium. Amori tamen & substantia, & nucleus rei amate commendatur: ille vbique se insinuat, & quodcumque admittit, non tantum vt adit, sed vt insit.

Ad iniuriam etiam voluptatis est, sensibilia *Cap. 13.*

non simul, sed lentè, frustratimque subire, per partes sibi succedentes. Diuisa voluptas minor est: subeunti voluptate succedentium partium, effugit oblectamentum priorum, non accessit postremarum. Ad hæc, inaccessione ista hoc ipso,

CC 2

quod

quod venit, abicit: vnâ subit, & exit. At, quod virtutem delectat, partibus caret, indiuiduum est: totum simul coactis voluptatum viribus vnâ subit vehementissime. Deus indiuisibilis est, integer sine membris, totus sine partibus, æternus sine tempore, liquidus sine fluxu, cuius ideo voluptas non collabitur.

Æterna æterni flumina fontis erunt.

dixit Prosper.

Cap. 14.

Iam superuacuum opinor cognitionem mentis, atque iensus conferre, quæ plurimum voluptatem iuuat. Nisi percipias, nullum oblectamentum capies; & percipis, dum noscis, quod oblectat: quare pro cognitione oblectatio refunditur, pro maiori maior. Illa manus est voluptatis; quod fortiori dextra plus stringes, quod maiori plus capies. Ipsas sensibilibus voluptates minus gustant, quibus tardiores, languidioreque sunt sensus. Stupidi nullo delinimento mulcentur. Nunc compone sensum, & mentem: ille tam hebes, vt solium atteret facies rerum, solium accidentia captat: mens acertima est, penetrat interna, ipsam gustat substantiam. Ad hæc, metire magnitudinem oblectantis boni: norma voluptatis est, quod delectat. Num quod immensum est, exiguam oblectationem formabit? Vnum id est, quod restinguit nostram cupiditatem. Finis ipse dumtaxat finiet vota nostra: semper satiari, nunquam tædio est. Fastiditus cum iniuria dignitatis finis vltimi esset: locum enim alienæ cupiditati praberet, iam non

non vltimus. Nemo sine voto aliquo, & non eius, quod fastidit, patitur fastidium.

Adiice maximum aliud discrimen: corporis *Cap. 15.* voluptas merces est operationis. Non ita in animo, cuius ipsa operatio oblectat. Nobile est virtutis opus, dignum humana dignitate, in se delectabile, sine alio à se præmio exequendum. Non tanti sunt actiones corporeæ, nec dignæ vix liberali labore. Inde illæ sine fastidio, & fatione durant: oblectamenta sunt ipsæ, nec quamdiu sunt, deficit, quod sunt, semper placent: istæ verò, quia per se delectabiles non sunt, non sunt placidæ, nisi quatenus seruiunt ad officia vitæ, captantes pro mercede operæ voluptatem: cum prudens, parciq; natura illud dumtaxat remuneret, quod necessum habet: si excedant, inæqualem mercedem recipiunt; tandem nullam. Ita sine præmio lætæ deficient.

Ad omnium tandem corporalium improprium voluptatum, honorem aliquarum conferamus, vt supputata proportio commendet inexpertis ex ipso periculo sensibilibus voluptatem rationis. Nobilioris, præcipuique generis sunt oblectamenta oculorum, auribusque, inter alios sensus: maiora sunt, simpliciora, constantiora, non tam citò nos fatigant. Quemadmodum hebetiorum delectatio sensuum maximè gustus, cuius voluptatem, tam misera est, diu ferre non possumus: tam illæ voluptates puriores sunt, liberaliores sine pretio doloris: non præcedit esturpius, quod delecteris suauißima harmonia: istam

nobilitatem rationi debent, ex cuius solo rudi
 vestigio in tantum se attollunt. Sunt in pulchris
 & musicis lineamenta rationis, cuius dos & glo-
 ria est ordinare omnia: constant illa ordine &
 proportione: ob istam mentis umbram plus de-
 lectant, gratis, diu; sapiunt originem suam. Vo-
 luptates, quas animus immortalis nutrit, im-
 mortales sunt; quas mortale corpus admittit,
 mortales. Adhuc ex iis, quæ non nihil contra-
 hunt, ab animo minus sunt mortales; quæ om-
 nia à corpore mutantur, mortalissimæ. Aded me-
 tetur ratio de voluptate. Addam & ipsam hebe-
 tissimi gustus delectationem à ratione esse. Mo-
 dus continet voluptatem, excessu deficit, pergit
 in fastidium: modus autem à ratione venit: ipsa
 solum præscribit: igitur rationis beneficium est,
 quidquid delectat. Quantum itaque ipsa dele-
 ctabit? à qua cum recedimus omnem gustum,
 etiam irrationalium, amittimus, ipsis intempe-
 rantiores. Apud Hippocratem in epistola Da-
 mageto Democritus ad pudorem nostrum ait:

Quid ad capi-
 distate actus
 non tantum d
 lyatis animan-
 tibus differunt
 nisi quod fieri in
 ea, quod satis
 est, sic continent
 Quinoniam an-
 tu de se ipsum in
 totum obditi
 Quinoniam carnis
 alium non
 ydi cupiditate
 ad peccatum im-
 petu quod d
 laus est? Quæ
 perditur in ex-
 phibitione auidi
 totum admittit
 Sicut quidem
 appet, sed quan-
 tum quæ quid
 appetit. Lupus
 vero dilaniat,
 quod se obitu-
 lit, necessario
 alimetur, quæ
 fit. At si dicit
 iunguntur no-
 tibus hominum
 non capis camel-
 famis ferietur:
 Et amara
 non temporis
 ordo brevis qui-
 dem animanti-
 bus vitæ finem
 ad ferre: vero
 infans libidinis
 flumini continet
 tu agitatur.

Natura

Natura animalia docta suo se continent modo,
 & iucunditate: noster excessus minuit volupta-
 tes, quas minime obtinent, qui maxime querunt.
 Ructantes, sudantes, nauseantes, refertos velut
 sues, affligit ipsa voluptas.

Nunc post voluptates ipsas, conferamus suas *Cap. 7.*
 appendices: si quem non persuasit ratio, spes
 utilitatis subornet. Promitto vobis, ò mancipia
 ventris, ò mancipis pudoris, quòd pluris ventre
 & libidine carissima facietis vitam ipsam, si non
 creditis, voluptatem mentis præterit vestris: vo-
 lo periclitemini siue periculo, si maior fuerit vo-
 luptas, non perdetis voluptates; si minor, aliud
 habebitis carius apud vos voluptate vestra. Se-
 quuntur vestras delicias tristitiæ, sequuntur cura,
 sequuntur clandestina fata, quæ, cum palam
 omnes inuadant, vobis insidiosa sunt. Omitto,
 quoties opinio oblectamenti suis factitiis pro-
 uocauit parcas, euocauit furias, odiis, inuidiis, fu-
 roribus, & quæ consecraria sunt, insidiis, rixis,
 bellis; & denique, vt Prosper ait:

Ex opibus brevis ac peritura voluptas

Edita perpetua femina mortis habet.

Relinquo istas cum sua infamia: naturales vobis
 exprobro, quas cotrumpitis. Per ipsam vitæ repa-
 rationem ædificatis mortem: quæ putatis ali-
 menta vitæ, cum sine modo abutimini; funda-
 menta ruinæ vestræ iacitis: mediocres istas vo-
 luptates natura dedicauit vitæ; vos temeratis fas
 sanctissimum, & dum immensas facitis, exitio
 vestro prophanatis. Miseremini, si non animi,

CC 4 vestri

veitri corporis, cuius mortalitatem, dum cibo medicari vultis, mortaliorem redditis. Innocentissimæ sunt virtutis deliciae, etiam ipsi corpori; & quod non putatis modò, ipsam vitam per abstinentiam rediment. Longevitatem Pythagoræ, Cleanthis, Democriti, Hilarionis, Romualdi, Pauli senis, beneficium mentis fuit: sociavit cum vita, iucunditatem longam dedit, reddidit suam; imò, quia suam, longam contexta lucro voluptate. Sine voto illis dedit, quod vos, dum plus vouetis, plus vobis ipsis negatis. Compressit noxia oblectamenta, profudit salutaria.

Cap. 18.

Bene composita est letitia cum natura, cui pro pharmaco est. Dilatur gaudentis cor, spatium festiuus sanguis, & latibundi spiritus discurrent, & exultant, vt excipiant, & celebrent aduentans bonum: ipse animus in honorem festi purpura induitur, tubore fuso per ora. Pluribus lethalium morborum remedium letitia fuit. Scio etiam nunc quosdam Barbaros saeuienti pestilentia tripudiis, choreis, risu aduersus contagia vsos. Mœror tamen feralis est, valetudini noxius: coacti spiritus in repugnantiam mali, sibi ipsis compulsionem nocent. Iste affectus pituitus, festiuus, syncerus, immortalis, vehemensissimus à mente perfulsus duo præstitit matris illis corporibus officia, recreauit per se, & obstitit malignis aliis voluptatibus. Ita vel vt bassanum cadauera, corpora viuentia seruauit viuida, & florentia, & subsidio proprio, & impedito damno alieno: aliunde, inquam.

quam. Si quæras, vnde: à voluptatibus puta.

Adiciam, non tantum infidiosa mala (vo. Cap. 19.) voluptates cæteras dico,) mentis voluptas domat, sed aperta: ipsos dolores & tormenta occupat festiuitate sua. Nouit læso corpore furtiua capere gaudia: nouit inter instrumenta cruciandi, lætitiæ sibi immunem exquirere: nouit gloriæ: Mutij sustentauit dextram ignibus resoluentis: Anaxarchi pilam molliuit. Atque, vt in altum mittamus aciem mentis extra Philosophiæ septa, etiam futuræ vitæ cruciatus, mentis voluptas declinat; vtrosque cæteræ conciliant, hoc solo elogio maxime traducendæ. Diuinus vir Odon scribit: Demus, si placet, ad fruendum deliciis centum annos; & si mauius, decies tantum: sed, quæ erit ex iis compensatio ad æternitatem? Sed, qui in eis passibiliter inharerent, delitate nos credunt: attamen ignorare non possunt, quia deliciae quidem, velut umbra, pertranseunt, & velociter fugiunt; pœnæ verò perpetuò manent. Quid, si æquale tempus, & idem spatium esset pœnæ; esset aliquis ita stultus, & ita demens, vt eligeret pro vno die deliciarum, vnum diem pœnarum, cum soleat dolor vnus horæ; & quilibet corporis cruciatus in obliuionem mittere omne præteritum

tempus voluptate
transactum?

CC 5

PRO

PROÆRESIS IV.

De spe humanis rebus incommoda.

Cap. 20.

NON minùs abutimur expectatione, quàm læticia. Duplicem vitæ affessorum, & tanquam paretrum, ad educationem, & providentiam sui, animus obtinuit, timorem, & spem ille prudentior est, ac circumspectus; ista inconsulta, ut plurimum, aut stulta, & quod deterius est, id aduersus nos conuertit, quod beneuolum habet. Fidelissima est, (licet non veridica,) & contumax comes; vltima, quæ nos relinquit: monet, alloquitur semper, (in argumentum stultitiæ loquacitatem obserua,) pollicetur, & ad omnia extimulat: sed quia parum callida, & fallitur, & fallit. Ita ipsa beneuolentia spei nocentissima est, importuno errore. Timor minùs assistit, negligentius providet, licet salutariùs aliquando res nostras cutet, solertior plerumque, magisque veridicus. Taciturnus tamen est, quippe prudentior; quamuis isto silentio peccet: non ex prudentia, ex inertia, aut infidelitate est. Certiora sunt, quæ solet monere, & necessaria: ista silere non est beneuolentis. Plura mala sunt, quàm bona: dimittit adhuc Pindarus putauit vni bono duo mala adiuncta. Vnã cibi voluptatem præcedit fames, sequitur grauedo. Sepiunt mala bonum: sed, si alia errantia mala pensemus, nulli coherentia bono, numero superant in numero.

mero. Quid, quæso, magis in frequentia omnium, magis in vtu, quàm pati, quàm labores, infortunia, casus aduersi, morbi, iniustitia, inuidia, mala denique, siue quæ putes, siue quæ sint? Quid, quæso, magis extra vsum, & rarum, quàm felicitas, bona, inquam? Nos contra, quid aliud frequentius agimus, quàm sperare ista? Fortasse æque ac respiramus. Quid rariùs, quàm cauere, timereque illa? Excedunt mala bonis: & tamen excedunt spes timoribus. Magna inæqualitate rebus componitur iniuste cum affectibus committimus; rara bona cum frequentissima spe; frequentia mala cum rarissimo timore. Isthinc error spei, isthinc timoris verius vaticinium. Philippus Abbas inquit:

Gaudia, vel luctus, spes, vel timor, augur uterque

Suggest:

Non sufficiunt bona spei nostræ: superfluum mala timori, non omnia potenti consumere: illa diuinatione sua decipitur, atque cum futuri sit, suo semper manens in errore, perseverat ad supplicium nostrum: nunquam discit experientia, videt lenta & ignaua bona: & hoc ipsum ad se spectare putat.

Accedit malorum numero, numerus nolentium illa: accedit raritati bonorum, frequentia querentium. Quotusquisque bona recusat? quis non sollicitat? Quotusquisque mala querit? quis non resistit? Quemadmodum merces duplici causa augent pretium, raritate sua, & frequentia ementura: ita bona augent difficultatem suam, & quia

Cap. 21.

quia rara ipsa sunt, & quia ipsorum appetitores multi: etiamsi aliquando veniant, incurfus avaritia obstat, eripiet alius. In spem imperij exereat Diocletianus animum praedictione à Druide accepta, postquam apum occidisset: occidit plures manu sua venaturus fortunam, vt brutam, in syluis: praecipitatum tamen semper videns expectationis suae votum; iam Aurelianus praecipit; iam Probus praecipit; iam Tacitus praecipit; iam praecipit Carus: Ego, inquit, semper apros occido: sed alter semper vitur pulpamento. Tot incurfus passus est certa spes exercitata felicitatibus alienis. Mala vbiq; vagantur, pelluntur vndiq; etiam nolentibus se insinuant: nemo querit illa, querunt illa omnes, gratis dantur. Aditce mala esse μακρόβια, vix delinunt: cum longior acerba fortuna sit, optima, diaria & brevissima; necesse est superari malis bona. Breue felicitatis spatium capiet pauciora.

Cap. 22. ¶ Cautius itaque esset laxare timores, constringere spes, etiam citra bona ob cupientium certamen. Ista tamen amentia nostra est, vt quod plura circumtulere fortuna mala, non desistimus sperare bona aequalia. Ad quamlibet assurgentiam boni ridet festiva cupiditas; in obuium, quodque impetitur: velut quos vnda naufragantes deuoluit, vt primum aliquid contigerit, firmissimeprehendunt. Statim sibi placet, blanditur nobis: miseris enim, vt facillimum est optare meliora, ita & credere: parum distat à voto ad pra-

praesumptionem. Partim ista lenitas spei ad subidiam nostrum est: alleuat tot pondera fortunae, quibus graamur: nec certior imbecillibus voluptas est, quam sperando; imò nulla prolixior. In se breue, & concisum omne gaudium humanum est: in spe durat, lente, aut nunquam aduentans. Fallis promissis exsiccantur lacrymae. Hac quidem parte tolerabilis esset spes, licet decepta, nisi vitio nostro praecipitarem cupiditatem. Sine suspitione credimus, quidquid illa promittit: impellimur persequi, donec destituti votis, restitumur mœtori nostro. Agnoscamus istud fallax ingenium expectationis, quod nisi aliquo conficiamus timore, indigestum, perniciolosissimumque timeamus.

Itaque Vates incerta spes est, temere, aut stultè credens inde fallens, nunquam simplici prospectat obrutu. Ophthalmia laborat: siue per illa ocularia cernit, quae longinqua manifestant, & proximis maiora reddunt: distata prospicit, & magnificat.

Quidquid queritur, optimum videtur.

Non est ista natia dos sani oculi à longinquo deficientis. Deme magnam partem promittis: non sine exaggeratione loquitur cupiditas expectantis. Velut gulosa puella acerba praecipit poma, praecipit spes gaudia, & immaturis fructa voluptatibus acerbitudine mox laborat: ipsa est colludium fortunae, & ipsius est fortuna. Spes fortunam sequitur, & querit: fortuna spem fugit, & illi se occultat: ipsa adulatrix vitæ: omnem adula

adulationem mendacium aliquod sustentat: ipsa præ sine obligatione, promissum pupilli, adtulpulatio sine vadimonio, pollicitatio suspecta. Nullum fideiussorem habere vana nostræ spes possunt, nisi periculis infamatum sortem. Aliena spes dispensat bona. Prudenter Barbarum adagium ait: *Qui vehitur curru spei, sociam habet paupertatem.* Ipsa spes inimica experimenti. Nemo tam hebes, quem non fecerit prouectum experientia, diligentissima magistra: solum in spem rudis est: credimus veram, quam experimur mendacem. Minus itaque falsus erit cauens sperante: fortasse felicior. Expectata mala languent: improvisa bona magis mulcent. Contemptu expectantium se, suos mala demittunt spiritus: bona æstimatione cupientium, veluti feuerius se componunt, minus festiua, minus asfabilia sunt. Ad hæc, expectata, dum frustra exierint, si mala sunt, delectant; si bona, contristant. Demus ista votis tandem adæquari: interim pendula suspensio in ancipiti euentu torquet.

Spes anxia mentem

Extrahit, & longo consumit gaudia voto.

Cap. 24.

Dissimulamus hæcenus spem, restituanus aliquam huic nomini gloriam. Non omnem calumniamur expectationem; sed vanissimorum & vulgariū. Satis tot iniuriæ monstrant, spem non humanis rebus natam, non ad seruitutem fortune. Æternis dedicatur hic affectus, Deo sacer est. Omne ingenium spei examina, reperies cælo consentaneum, Deo præparatum. In primis

mis facilis est. Anne natura genitrix puniret nos assidua suspensione, tam facili supplicio, nisi istum consecrasset affectum illi, cui omnia sunt facilia, innitentem omnipotenti? Deinde, in difficultia suam facilitatem seruat; omnia respicit: idoneus, scilicet, illi, qui omnia est, & potest. Tum securus & latus est: nimirum, natus rei omnium securissima, firmissima, æternæ, optimæ, quæ nos fallere nequit, nec in se desicere. Datus igitur, ut calcet directuris in scopum consistentem, non ut in vertiginem incertam circumferat nos cupiditas. Illam denique contumaciam spei nunquam nos deserentis in vita, ad gaudium aliquod posthumum generosa indole aspirat. Itaque in diuinis innocens est spes, & mitis, & tuta, & vera, & suavis, & lætissima est, quedam aurora gaudij; quidam clarissimus felicitatis Lucifer; quedam libatio lætitiæ; quidam prægustus voluptatis; quoddam experimentum Dei. Ista spes securissima est; satis curata est; non habet fortunam fideiussorem, sed Deum, cuius tam tuta sunt promissa, quam data. Istinc ingeniosa arte prolongantur per spem gaudia anticipata lætitiæ. Non à possessione, sed à promissione secunda recenseas bona. Æternis voluptatibus adhuc addit spes dies; scilicet, rarum instrumentum est committendi tempora: futurum in præsens contrahit, bis facit eodem fungamur.

Ex ista maturatione gaudij tota vita nostra *Cap. 25.* conditur, quadam inter tot miserias præualente aliquando festiuitate: panis enim miserorum
suavis

suavis est expectatio; exemplar amicorum spes, trifidioribus nunquam deest rebus; nunquam illa sequitur fortunā, cum omnes nos derelinquunt, ad est sola, fidelis Achates: adeo meretur de lartitia; subinde de vita. Concoctionem & dulces somnos parit, corpus bene coloratum reddit & pingue, vt subtilissimi Medicorum aiunt. Plus de virtutibus meretur, quarum cor est, & spiritus, & vigor: anticipata soluit stipendia laboribus, & quibusque probatis actionibus. Magnas impensas charitatis suis prouidet sumptibus, arduas expeditiones amoris. Ipse quoque amor fortissimus agnoscens obsequia spei, suas delegat vires, in sui primitias roboris sufficit, propterea fortissima:

Spes bona dat vires.

Omnem lancinat macerem; omnem trudit maceritiam laborum, omnia audet, & ne temeritatis arguas, felicitatem superat. Omnis fortitudo, omnis felicitas virtutis, in spe est, velut in Perelāi, & Samsonis crine.

PROÆRESIS V.

Desiderij vsus.

Cap. 26.

Spem agit ardot desiderij, præcipitat cupiditas. Facili gradu à desiderio ad expectationem imus: si impotentia non obstat, decliui progressu cupientes labimur in spem. Isti affectus, spes,

spes, & desiderium, iniuste diuidunt vitam maximam partem vsurpant, cum iniuria etiam presentium, quæ negligimus; dum futura prouidemus, etiam negligenda sua opportunitate; quanto potius immatura: Nunquam viuimus, vt viuamus. Quia cupiditatis vlu erratus, omnia inquinamus erroribus. Peccat vulgaris libido, suisque votis punitur: quod plus compos voti est, plus est impotens sui, & voti. Vt pleraque, cultu etiam augetur cupiditas. Sine fatietate est, deuia peregrinatur: tanto à suo discedit fine, quanto procedit: ideo, quod plus habemus, plus cupimus: peruagata enim extra viam, nunquam peruenit, quod vellet, nunquam finem tangit; ita, dum per plura progressa est, maius interuallum fecit, longius à fine est. Quid? cum retrò eamus, quod plus videmur accedere, recedimus. Iter sine termino cupiditas est. Qui istud vitium accepisset, dum peregrinaret extra domum, fore in ipsa via præoccupandum morte, molestè ferret infastum hoc maledictum: nauigamus pelagus sine portu; incedimus via sine termino: peregrinantes, aberrantes, errantes, inquam, nos corripiet mors: morituri sumus in via, si cum cupiditate.

Ad hæc, qui plus habet, potentiam auget; vt Cap. 27. plus adhuc habeat: irritatur facultate auaritia: famelicus plus esurit, dum libat, si non voret ad satietatem. Nequeunt ista satiare nos: gustamus dum taxat; accunt cupiditatem: esurienti prægustatio cibi, irritamentum est. Sunt ista fluctuan-

DD tia

tia bona, velut marina aqua, sitim prouocantia. Qui plus habet, plus eget: premitur duplici egestate; eget pro se; eget pro rebus, egestibus utique. Ipsæ res alias desiderant. Credo, si sensum exprimerere possent, cum gemitu clamarent, & intentis expostularent multa vocibus. Magnæ egestatis causa non ab inopia est magna, sed copia. Qui plura habet, pluribus eget: non tantum tot eget, quot habet; sed per tot eget pluribus, quam habet: ad plura illa, quæ habet, opus est desiderare, quæ ipsa desiderant, aut exortationi suæ, aut conseruationi, aut defensioni, aut fructui. Veram certio rem opulentia cognoscendæ regulam putabis ex his, quæ adsunt, an quæ desunt? Ditiore erit, qui habet plus, an cui minus deest? Istum credo: nam illud propter istud: non cupimus habere res, nisi ut non desint; & quidquid sit, ad diminutionem cupiditatum istud est. Si pauca deesse putes, pauca optabis. Atqui, ut minus desit, minus habendum est. Fugate copia egestatem quarimus, non tantum infortunatis, sed calamitosi votis in contrarium cadentibus. Pluribus opus est ad fruendum, tuendumque plura. Dives, magnus patronus egentium rerum, pro ipsis, quæ ipsæ opus habent, desiderat, id est, eget: sollicitat, velut tutor pro pupillo. Nunc quero, quo pacto locupletabunt te paupertates? Sic voco indigentissima ista fortunæ instrumenta. Quomodo satiabunt, quæ fame plena sunt? Citius abstinentia harum rerum te satiabit. Si ieiunes, satur eris: solet enim famis impetum

impetum frangere tempus: longa fames sine vilo cibo languet, cum minimo acuitur. Minuta ista sunt: non sufficiunt satiare; irritant. Merito lamentatur Guigo: *Væ, non his, qui perdidierunt temporalia; sed qui perdidierunt sustententiam: nulla enim passio superatur, nisi per ipsam: non enim edendo contrahitur famis, sed seruitur; sicut bibendo, siti.*

Ceterum, non miror, omnia non exple re omnes humani cordis sinus: inæqualia illi sunt ad normam Dei fabricato. Illud miror, partiales cupiditates, totum id, quod cupiunt, assecutas non quiescere. Cupiditas diuitiarum cur diuitiis non expletur? Hanc solam cupiditatem dico, non omnem famem cordis. Ambitio, cur ipsis non mitigatur honoribus? Libido, cur ipsis voluptatibus non placatur? Si diuitiæ hoc sint, quod iactant; ipsarum cupiditas ipsis satiaretur. Idem de gloria, idem de voluptate dico: si ista fuissent, quod fronte promittunt sua, suis sufficissent, suis satisfecissent votis; frangerent feruorem cupiditatis, non erigerent. Non sunt itaque, quod ostentant inani facie. Non est culpa voluntatis ista transultatio, sed ipsarum rerum fallentium nos, siue opinionis nostræ falsificantis res. Non inuenit, quod optabat, cupiditas: integra manet. Corruptissimum vitio nostro iudicium edoceri posset ab amentissima cupiditate. Noscit hæc non esse opulentiam, non honorem, non voluptatem, quæ inuisitè nomine magnifico iactant. Ideo suis contumax consistit votis: repetit pertinaciter

naciter opes, honores, voluptates; nihil horum sentit accepisse. Opinio minus sapit: suo in errore perseuerat: denud approbat falsa, quæ merito appetitus sapè reprobauit; dum alia petit, data reiecit. Hinc æternus ludus auaritiæ: hinc æterna circuitio cupiditatis petentis, opinionis impo-
nenti: restaurat illa sua vota; hæc sua figmenta: illa ad verum aspirat bonum; hæc falsum obicit: & cum illa sensum satietatis suæ sibi fallere nequeat, restituit desideria periculis pari opinio-
nis ludibrio. Ita perpetuo ducimur errore.

Cap. 29.

Sunt quædam apud Indos volucres, (vbi natura fecundissima est monstris,) quarum clamor aduocationem simulat; Hispano sermone hunc sonitum reddit: *Ola aca esta*. Nostris idem sonat, ac Latinis: *Heus hic est*. Istum multi clamorem audientes rati vocari, appropinquant, quæ vox descendit: aues accedentem intuite fugiunt, & remotius confident; inde restaurant cantionem eandem: pergit illuc, qui ceperat quærere vocantem: rursus, vicinior illo, aduolant volucres recinentes simile: iterum sequitur ille, donec per diuersa tractus loca, & ignota amittit viam. Fame multi perierunt in hac inquisitione. Non aliud est ludicrum rerum periculum, aduocantium ad se simplicem voluntatem. Boni quemdam clamorem edunt, sicta aduocatione: quidquid placidum, quidquid pulchrum est, non solum vocale est, sed suasorium. Singulæ vociferantes dicunt: *Heus hic est bonum*. In se illud promittunt: occurrit cupiditas,

tas, id verum rata; fallitur: statim transuolat aliud hæc boni species; sequitur auaritia: rursus aufugit, quod placebat; iterum sectatur illa, recedit istud. Ita semper proficiscitur cupiditas, nunquam venit. Sic aberramus, sic erramus, sic deuijimus, sic perimus, sic fallimur istis volucris bonis. Cum consequimur, non inuenimus: transmigrauit aliud species boni. Ita auiditate Tantalea punimur: frustrat comprehensio cupiditatis: perpetuo desiderio angimur; assidua fame circumferuntur optata. Fugit illud, quod placebat, contactum nostrum, quoquo versum nos iactant cupiditatis volutabro.

Verum, quod dico, laxius est; non solum non esse bona, opes, honores, voluptates; sed nec opes esse, nec honores, nec voluptates: etiam ipsum sui improbum apud probos nomen amittunt. Adicio, non solum non esse opes, sed inopiam; non gloriam, sed humilitatem; non delectationem, sed cruciatum. Diuitiæ plenæ inopia sunt, honos ignominis, voluptas acerbitate: cum diuitiis non diues eris, sed pauperior: cum honore & potentia abiectior, magis seruus: cum voluptatibus tristior. Diuitem illum, cuius extulerat fortunam annus feliciter cadens, pauperem se vidit horreorum; adiecit curas; somnum abstulit fortuna. Eandem illi iniuriam fecit opulentia, quam aliis inopia. Vides iam indigas diuitias? Diues es: iam indiges famulis, qui administrant, qui seruent opes, qui te comitentur: iam indiges magnifica domo, & domus magnifica magnifico apparatu,

atque suppellectili: parietes pudent, si nudi sint; alia alia desiderant, alia alii egent. At, qui pauper est, nec indiget superflua domo, nec inutilibus vtenilibus, nec famulis multis: ditior itaque diuite. Illam laudo astutiam, indigentias istas specie honoris dissimulari. Aman super verticem imperij Assyrij erectus, cui omnes parebant, subditus seruo viluit. Ita est: summa minimis subiecta sunt. Magnus honor paruis etiam iniuriis patet: leuissima magnam grauitatem violent. Tam pessime superbis prouisum est, vt è minatissimis pendeat magnitudo, quæ negligere facillimum sit. Quot mercoribus, quot curis, etiam dum non penitebat, magno emit David voluptates, cum domum strenuus, fidelissimisque Vrias ire noluit? Quæ voluptas erit, cuius multæ curæ, magnæ tristitiæ appendices sunt, ne in publicum eat, sui adhuc pudens; ne in vindictam, ream se agnoscoens timet se ipsam; denique fastidium, dein pessima valetudo. Num diuitiæ inopes, honores subditi, voluptates fellæ explebunt, an deplebunt cor? Ad iniuriam nostram ista cupimus, nec aliter, quàm qui à melanuro morsu suum interitum concupiscunt: sitiunt bibendo perituri. Plures nos occidunt hauste voluptates; occidunt & cupitæ.

Cap. 31.

Desideria animam extundunt è corde. Egrege Theocritus dixit, animam concupiscentis, cupitum esse. Non est integer, qui multa desiderat: tot sui desunt frustra, quot distrahunt desideria. Consummari commissurus vult, qui ad suam felici

felicitem plura concupiscit. Pessimè & sordidè committentur pretioso animo viles & abiectæ res. Si tibi aliquid deesse putas, si aliquid cauum in sinu cordis reperisti, imple auro, imple Numine, pretiosè te reficet: totus est, & integer, & siuus, & diues, qui nullis diuiditur votis, qui non mutilatur desiderijs, qui nulla mundi possidetur cupiditate, qui nec voto eget, contentus secum, & naturæ parca liberalissimis donis.

O nimium siliæ, parca cui sufficit vsus

Corporis, vt curam moderamine temperet aquo!

Non misera capitur, cæcæ aqve cupidini rerum,

Nec maiora cupit, quàm qua natura repositi.

Istum diuini Columbani sensum ampliat illud Arabicum: Qui non contentus rebus necessarijs, alia quærit sibi; adimit vsum eorum, quæ habet. Tristia ista & egentia bona omnes suo contaminant fetido halitu. Si non obtines, quod cupiisti, contristaberis: si obtines, contristabis alios, tu perfidè lætaberis. Potentissimum tristitiæ organum, cupiditas est, & valentior fortunæ complex. Dum capiisti, egebas: dum obtinuisti, non es ditior: vt cumque es pauperior nolente. Magis te inopem facit cupiditas, quàm grauissimi fortunæ futores, quàm naufragium tuarum nauium, incendium domorum, interitus armentorum, siccitas cæli, quàm iniuria furis, quàm furor hostis. Pauperem non rerum, sed tui te facit. Ille solum locuples, qui non cupiiste non eget, iste nullius est seruus, imò liber & ditissimus seipso, sui dominus est, se possidet; &

DD 4

quod

quod mirere, dominus est ingenui & liberi hominis.

Cap. 32.

Adiunge aliis cupiditatis iniuriis impetum: trahit, raptat nos, nisi ratio moderetur. Providentissime actum est, quod vehementissima naturalium cupiditatum libido, ante rationem non sit. Pudor, & ratio, coactanea sunt: pubertatis mentem avertit, & pruriginem, in ista fera sine magistra insolescat. Eandem ætatem iura exigunt ad fidem, & ad nuptias. Eandem in senectute bestiam compescit, ut sine alia occupatione morti occupetur mens. Atqui iste impetus cum perturbatione est ad calumniam voluptatum: conturbato appetitu divisione cupiditatum nulla sana sedit voluptas. Corruptus ipse, quidquid capit, corrumpit: sordidus calix infusum liquorem inquinat. Nec felicius erit, si vni rei conglobes concupiscentiam: incapax alterius voluptatis fiet.

*Quid mente caca miserum torques spiritum?
Tibi dico, auare gaudium heredis tui,
Qui thure superos, ipsum te fraudas cibo,
Qui tristis audis musicum cithara sonum,
Quem tibi arum macerat iucunditas,
Obsoniorum pretia cui gemitum expriment.*

Ad eam vna avaritia omnes absorbet voluptates. Exundat aliquando incendium, omnem populat gustum nefaria cupiditate, (ait Synodus Ingilenhemensis,) quæ leuior Aetna ignibus ardet. Nec minoribus prouoluit infortunis. Elegantiissime à Procopio dicitur *cap. 32* & calumitatum.

lamitatum. Omnium quidem malorum proxima cupiditas est.

Non istis inanimibus, immanibusque (sæuiunt *Cap. 32*) in nos) nata rebus capacissima desideria sunt: non ludit mendacio nostro natura, non ludit calumnia. Grandi & confidenti rei laxauit sinus cordis immensos. Cæterarum rerum, nisi Deo, iniusta, inadæquata vota sunt, maiora ipsi, ipsarumque amore. Confer luridam cupiditatem, amorumque temporalium cum latissima auiditate æternorum, cum ardentissimo amore: ista enim conuolantia tempore bona, desiderata, aut non amantur, aut minus quam desiderantur. Ideo illorum desideria aut melancholica sunt, aut corruptæ lætitiæ. Desideria vtilium mœsta sunt; delectabilem non fideliter læta. Cupiditas delectabilis rei non nihil etiam delectat: vim ex phantasia trahit, & præsentat optata. At, quod vile est, possessio sustentat, acquisitio exhilarat. Istud propterea, dum cupitur, non amatur: cum amatur, non cupitur; quia dum amatur, habetur. Desiderium sine mixtura innocentis amoris crudum est, & acerbum: at, quod delectabile est, quia vota sua componat cum amore, minus desideratur funestè; & quia possessione amorem extenuat, magis infide amatur, & miseri est gaudij. Illa vota lætissima sunt & fidelissima, Dei; & virtutis. Vtilitas, & delectatio, mantille honestatis sunt: omne vtilis, & delectabilis commodum Deus in te excolat: omne incommodum excernit: quare & desideratur delectat & possessus,

cuius amor consistens componitur cum voto, & cum amplexu. Adhuc & cum isto augetur. Amor, aut cupiditas temporalis, ante possessionem maior est; æternorum post possessionem. Ardentius, cum consequimur, amabimus, quam cum desiderauimus: imò & tunc plus desiderabimus, excellentiora experiemur.

Cap. 34.

Ad iniuriam nostram in temporalibus conueniunt simul cupiditas, & fastidium: nesciunt satietatem. Innoxia nobis æterna sunt, & beneuola; admittunt vnà satietatem, & desiderium; ignorant fastidium. In temporalibus cupiditas grauatur fastidium: in æternis obsonat satietatem. Quid, quaeso, in causa est, quòd cupidi temporalium, & auidi æternorum vltra satietatem, vtrique cupiant, utrosque consecutio irriteret; sed illos cum dolore, istos cum gaudio? In vtrisque cupiditas superstes, quomodo disparia operatur, lugubris in illis, lætabunda in istis? Ideò est, quòd in illis apprehensio superat appetita, in istis superatur. Illi tristantur, quòd inueniunt citra spem suam, minus esse, quam quòd expectabant magnum: isti supra spem experiuntur maius. Mœsta illorum oritur cupiditas ex defectu: istorum læta ex excessu. Illi sua spe frustrati in obrentione eius, quòd cupiebant, dissipant per diuersa cupiditatem, vt in aliquod occurrant, quo exæquent desideria: isti supra vota compotes contrahunt in vno cupiditatem, quam maiorem votis sunt experti: velut enim, qui aurum querunt fodinam, laborant, & qui inueniunt, & qui

qui non inueniunt, isti, vt inueniant; illi, quia inueniunt ita cupiditas procedit in temporalibus vt inueniat bonum, quòd delectat; in æternis quia delectat inuentum: esurie quadam satiat, & satietate esurit; vtrumque innocentissimè. Esuriam nullus comitatur dolor, nullum satietatem fastidium; ideò non dilaceratur voluptas contenta; non finditur in diuersa; non digreditur, sed progreditur; non permutat vota, sed perstat. Itaque quadrantia solum Deo sunt.

Præterea desiderium est collimatio vitæ. Cap. 35.
Oportet figere scopum, quòd dirigamus: non quocumque iaculatur sagitarius: nemo in incertum tela dedicat; vnum respicit, ad vnum iactus suos virget. Vni igitur sacer est iste affectus: errat, cum ad multa dispergitur. Sagitta fortius emittitur pro contentione nerui: ita pro huius affectus viribus in propositum ruimus. Verum, quia per omnia disseminamus vota, in nullis consistimus, ad nihil intenti, ad omnia ignaui. Adhuc, quòd desiderium est quoddam amoris supplementum, charitatis auctarium, artificialis immensitas. Vbi amari bonitas excedit facultatem amantis, panditur per desideria amor; & quibus valet viribus, protenditur, vt adæquetur amato: votis, suspensus sarcire tentat impossibilitatis iniuriam. Superest bonitas Dei amori nostro, quem gestiunt desideria supplere: nequius plus amare, optamus. Perpetuus desiderij focus est Dei amor. Non est dura, & dense nature animus: ductilis & complicabilis est: contrahi, &

laxari

laxari per desideria potest; duci, reduci; complicari; explicari: immensitate quadam factitia omnem locum, & sinum percurrit, atque æternitatis imitatione omne tempus claudit, & amasse desiderat, & amare; illud sine principio, illud absque fine.

Cap. 36.

Itaque desideria diuinis conuenientia sunt: addo & quaesiuosa. Quæ impendimus vota temporalibus, vana sunt, & inutilia: nequeunt illa obtineri optando: Deum desiderio consequimur; nulla res viliori constat, quàm omnium pretiosissima. Votis Deus emitur, nihil minus carum. Verissimè quidam ait: Licet præstantissimum sit bonum; multò tamen citius, faciliusque, vel solo pio desiderio à te obtineri potest, quàm quaelibet alia res vilissima. Negotiemur igitur, decoquamus desideria: lucrum gratis est. Cætera desideria, & maxime ipsius quaestus, perditissima sunt: si extirpemus, sani sumus. Hippocrates scribit ad Crateuam, herbarum peritissimum: Quòd si, Crateua, amarum pecuniæ cupiditatis radicem excindere possis, vt ne vllæ eius reliquæ restent, hoc probè teneto, quòd vnà cum corporibus etiam malè affectos purgaremus.

* *

PRO

PROÆRESIS VI.

Utilitas odij.

Nunc minus nobiles percurramus affectus, *Cap. 37.* non inutiles. Nec enim bilis, nec lactes sine vsu corpori sunt, nec spurcissimæ narium, auriumque cloacæ, & quodcumque, qua egerint, quidquid nocet, aut superest. Variis oportebat constitui animum affectionibus, quemadmodum diuersis instructum corpus membris, diuersè sibi prouidet. Odium, ira, timor, tristitia pessimè audiunt: vitia potius putantur nostra, non beneficia naturæ. Istam calumniam vsus fecit; prauus vitia dat; reclus tamen virtutes restituet: in famulatum animi sunt, ad instrumentum tranquillitatis suæ: sed abusus optima condemnauit, sicut vsus humillima commendat. Stercus in cubili regio spurcat, in fundo fecundat. Odium, & tristitia ob terreni boni iacturam nocent: turpe est, & ignauium ista agrè ferre. At, si vera doleamus mala, virtutisque iacturas, ingenuum, & salutare, & pacificum est. Tametsi, quemadmodum iniquè nunc capitur odium, virus pacis est, matrix discordiarum, ciuile naturæ bellum, igniarium facinorum, officina ærumnarum, confistorium mortis, lippitudo mentis, ebriatio humani cruoris, neruus malignitatis, contagies scelerum, fornax calamitatum, gymnasium maleficentiæ, aluearium fellis, imber amaritudinum,

ritudinum, parricida natura; proditio vniuersi;
& , quemadmodum Pfellus ait, syllabus ma-
lotum.

Cap. 38.

Per odium sacrilegio offendimus naturam
contra fas & ordinem mundi, cuius membra
sacramento amoris consistunt: sustinent se, iu-
uant, amant. Elementa, licet æmulis ferantur in-
curibus, se diligunt; ne noceant sibi, recedunt
in remota, vt, quo ad possint, rixæ occasionem vi-
tent: malunt loco cedere, malunt fugere, quam
vincere, ne repugnent. Ignis omnium acerrimus
vltrò, ne pugnet, exalat; fugit ferè nostrum or-
bem, ne vicina vi lædat, sed remota foueat. Terra
humillimo libenter gaudet loco, vt impertur-
batur æthera relinquat. Aqua gratissimè de-
dit sede sua, & fidet, vt terram conspicuam
cælo liberet, ignem securum. Ipsa natura dulci
omnia copulauit amplexu, amatoria colligauit
catena. Nectit in primis elementa amica quali-
tate, instar annuli annulo coherentia. Deinde, sua-
uissimam istam catenam per animalium corda
duxit: amore & similitudine omnia constringit.
Stellarum choreas in cælo, voluerum examina
in æthere, amenta boum in pratis, greges pecu-
dum in montibus, cateruas ceruorum in nemo-
ribus, turmas ferarum in syluis, amatorius qui-
dam spiritus cogit. Solum istam venerandam
naturæ catenam rumpit odium. Istud violat
sanctum pacis fœdus, ipsis cælis maximè vene-
randum. Sol, cuius aula secunda sphaera est, con-
tubernales seruos habet, & Stilbontem, &
Phospho

Phosphorum eodem hospitato palatio, eodem
exultantes circo. Argumentum amoris societa-
tem cape; cape & lætitiã. Ipsi Planeta festi-
ui choreas agitant, celebrant Principem suum,
in pignus dilectionis coronant, circulantibus læ-
tabundi in curibus, in speciem agitati spirituum;
nunc transcurrunt, nunc sequuntur, nunc infur-
gunt, nunc subeunt, omnibus blandiuntur offi-
ciis. Ipse Sol, medius inter quinque errone, pla-
cidus ludos omnium prospicit, & admittit, suo
gratificatur iubare. Reliquæ stellæ constantes
pacifica, & inseparabili germanitate, gestienti lu-
ce gaudent. Luna Regina terræ prior assistit, &
suo elementa infima gremio prior fouet, &
mulcet.

Omnis in charitate natura fundata est; omnis
in amore adiurata verbo: odit solum odium,
cuius si vsum innocentem quartis, extra naturam
ito. Vfus odij non vitiosus, sed naturalis, nequit
contra ipsam esse naturam: amicissima amoris
est, amantissima suæ prolis. Non daret istum
affectum contra charissima sua pignora, non vt
sanctissimas sanctiones pacis, sacrosanctum cha-
ritatis ius temeraremus. Dices: A natura ista
est affectio: dedit igitur: cur dedit? non super-
fluis, quod à natura est. Annuo: à natura quidem
odium est; inde necesse est, non superuacaneum
esse, nec debere contra ipsam esse. Hinc & aliud,
quod volo, consequens necessarium deduco, esse
aduersus id, quod extra, aut contra naturam est.
Antesignanus iste affectus amoris, quo natura
stat,

Cap. 39.

Itat, pro ipsa pugnat contra id, quod non est in ipsa. Abeundum est extra entium municipium, ut inueniamus quid odisse liceat. In summa, vis scire, ad quid odium est? Aduersus malum. Nihil in natura malum est: nemo natura sua mala facit. Ipse Deus perspicacissimo lustrans obtutu vniuersum naturæ censum, omnia vidit valde bona. Disertè Epictetus ait: Quemadmodum non ideò sagittarij signum figitur, vt non attingatur: sic nec mali natura in mundo fit. Igitur extra naturam malum est, & est contra ipsam, contra ordinem suum, contra harmoniam, quam ratio dispensat. Sola culpa istam frontem habet: solius peccati ista signa sunt. Extra naturam peccatum est: nihil naturæ est, & contra ipsam est, maximè contra ipsius dotem, & gloriam, rationem: istud solum verè malum est: nihil itaque aliud patet odio: istud dumtaxat nos lædit, istud est fulmen præposterum, ab Inferis surgens, exurens animam integra vagina corporis: istud est exilium mentis, quo à se exalatur: istud ipsam examinat animam: istud fornax est, quo homo transfunditur in Dæmonem: istud stupor mundi: istud stupendum naturæ spectrum: istud monstrum rationis: istud odij scopus.

Odium Timonis in omne genus humanum infestissimi culpa colorauit: nihil voluit odio suo punire, nisi prætextu peccati: malos meritò dicebat odisse, quia mali; cæteros, quia malos non oderant: peccatum imputauit non odisse peccantes: ita acerbam affectionem malitia causa-

batur. Sed consultè affectum gubernauit: subtilius sciendere debuisset inter malitiam, & malum, nec conuolūtè affici: distinguendum id maximè est.

*Natura quisquis propria non spernis honores,
In quocumque hominum, qua tua nosces, ama.
Namque, quod artificis summi fecit manus,
vnum est;*

*Quæq; auctore bono condita sunt, bona sunt:
Diuinan in nullo signentum despiciuntur:
Sola malis studiis addita non placeant.*

Istam diuini Prosperi regulam odium seruet. Nonnunquam sæuituri in culpam, sæuimus in hominem. Magna est opus diligentia, vt ex duobus inuicem complexis transfodias noctu vnum, illæso altero. Gophyrius, vnus ex septem coniuratis, qui ingenio Ortanis Regnæ Periculum asseruerunt, complexus alterum tyrannorum focios hortabatur, (erant obscuro in loco,) vt vel per suum tranfuerberarent corpus, ne ille sibi patendo euaderet. Difficilis ista subtilitas est, discernere in tenebris confusa. Quare in alienis peccatis minus, aut cautius est indulgendum odio, ne indignatur factis humanis, indignemur hominibus. Hispali nocentissimus quidam simius obiecit sagittariis arreptum è cuna infantulum, vt iactus prohiberet, ne se percussuri, caderent innocentem. Cæsar apud Alexandriam, subito circumfessus Marte, Ptolomeum Regem in omnem securam belli aleam tulit: salutaris illi fuit iste comitatus, & causa salutis: difficile fuit

obtruncare vnum, seruare alterum; prauauit-
que amor inuidia. Nunquam alienum est aman-
dum scelus: sed nunquam ita est habenda odio
iniuria, vt illum, qui fecit, oderis: istum non
odio, miseratione accipias: quò magis scelestus,
non est magis odio dignus: sed miseratione. Qui
magis ægrotat, est magis miser.

Cap. 41.

In propriis erratis securissimus est iste affe-
ctus, vbi amor nostri tenacissimus, & importu-
nus est. Diuersè nostra & aliena insident. Alio-
rum odium, & nostri amor facillima sunt, &
summa: aliorum amor, & nostri odium diffi-
cillima, & exigua. Paritur amor festiua boni
sensio, odium amaro sensu mali. Leuissimum
sui vestigium natura nostra imbecilli bona im-
primunt, quæ nec diuturna, nec pura vides. Mala
longiora sunt, & grauiora: inueniunt in nobis,
vbi securum figant pedem, vbi insideant tutò,
vbi diutiùs colantur. Subitò odium subit; im-
portunè manet; lentè, aut vix exit: magna vi
euelli est opus: fortissimas radices agit: conue-
niens solum in nobis inuenit: amor leuiùs hæ-
ret; vix stirpem figit: ita dolentis est recordari,
obtentis obliuisci. Proprius tamen amor sine se-
mine, sine cultura est, sponte nascitur: licet era-
dices, radices manent: nos sumus.

Cap. 42.

Ceterum, quoniam ad interitum culpæ, ma-
ximi mali, affectus odij est, & pro proportione
mali vehementissimus. Immodicum malum est:
non modica vis fuit opus tanto extirpando hosti.
Iam patet natum odium ad deuastationem pec-
cati.

cati. Solum istud tam tetrum & acerbum odij
exigebat vultum. Inde, cum ad alia vertimus,
perniciosissimus est; illa vis terribilissima dica-
ta expugnanda culpæ, deuexa ad hominem, pa-
rum inuenit alimenti: exiguum videt tanti furo-
ris materiam, & auida maioris desolationis con-
tra se ardet, propriumque exedit cor. Hinc etiam
tot deflexum odium nutrit mala, tot calamita-
tes, tot occisiones, tot mortes, tot abortus belli.

Mebodes apud Simmocatum ait: Ζωρεαθ ρδ
τò θνατό ο σόλεμ. εγώ δέ ουκ ή ερξί-
τομον, ή τών άνορθών καλόν άρχοντάς, ή
διδασκαλ. αυτόθιδασκ. Elogium istud ge-
nitore belli odio inscribo Doctore, natura sua
docto humanorum malorum, archetypo mortis.

Valentia suæ quidquid occurrerit peccato mi-
nus, exiguum est: & tamen nihil tanta vis valet
in tam exiguis malis; nullum aufert: nimirum,
non aliis, sed peccato natum est. Istud solum ma-
lum per se tollit. Quid refert, oderis alia mala,
si quod oderis, non aufers, sed auges? Igitur, cum
peccati malignitatem destruat odium eius, ad
huius mali perniciem est. O felicissimum amu-
letum humani detrimenti! ó salutarem basili-
scum, qui respectu tantam perniciem perdit! ó
ineptos, quibus cura tantum est, abscondere pec-
cata, cum id non possint; qui nolunt destruere,
cum possint facile: lam non erit, quid abscondas,
si deleas. Sirtiunt sceletra lucem, & quas tenebras
ortui suo amarunt, orta oderunt.

Præmuniri animum hoc affectu oportebat: Cap. 43.

Mortis enim
pictor est bel-
lismo vero
dico etiam
archetypum,
& humano-
rum malorum
auctor & de-
cter natura
sua doctus.

fui arbitrij est; cuius corrigendis erroribus seruit ista vis. Regiæ tamen mentis, imò diuinæ est, cui eius vacat necessitas, velut Regi apum, aculeus. Istud ex his, quæ fecit parca natura: optauit solum superfluum; non tamen superflue fecit. Præsidarios milites non frustra, imò necessario Dux designat; gaudet tamen necessariis non fore: ad euentus præparantur. Non vult natura, quòd peccantem oderis; nec vult, quòd pecces: prouidentissima solum hoc te procurauit pharmaco, vt si pecces, te medicetis; hoc te munuit præsidio, vt si cadas, te restaures. Habes itaque vsum odij, perniciem peccati: ita in illud læui, vt etiam spe regressus pumias, fides rationi, fides Deo. Lacon quidam secum contracturo amicitiam, illam sibi, respondit, fidem fore gratam, quam vel volens nequeat violare. Istam fidem cura virtuti, cura tibi. Nescio quid de mortaliū impudentia dicam, nisi quod Charidemus Dionis, esse omnes ex sanguine & profapia Titanum: inimici celo sumus. Deo bellum indicimus, non ferro, non igni; sed crudelius, ignauiæ, & deliciis nostris.

PROÆRESIS VII

Modus ira.

Cap. 44.

Portiuicula odij, furor est; nisi quòd concitator & breuior; quemadmodum scintilla è rogo

rogo subsilit, breui perit. Quare idem vsus ira, & ad peccati malum. Dauid monet: *Irafcimini, & nolite peccare.* Item opponit præsidium innocentie. Elegantissime diuinus Diadochus ait: Cùm grauius peccato irati sumus, illud femineum, quod in ira inest, virile facimus. Adiciam quid gloriosius: illud ferinum, quod in ira inest, diuinum facimus. Quj dignus Diuinitati, destructione peccati: Verùm tam salutaris affectus, si rebellet, suumque destituat locum, in maximam inuidiam labitur: præ omnibus tyrannus seuerissimus; nec contentus dominatu, nostrum pudorem iactat: ad ignominiam seruitutis stigmatem inurit, notat enim ora nostra, vt noscantur sua mancipia. Periculosissimum morbum dixit Hippocrates, qui vultum immutat. Qualem istam animi ægritudinem putabis, non frontem dumtaxat, sed totum perturbantem corpus: Vel vt quidam Dæmon innatus agit iracundia; atreptios reddit, quos corripit: occupat mentem

Ira tumens, spumanti feruida rictu,

Sanguinea intorquens suffuso lœmina felle.

incendit oculos, inuat vultum, ligat linguam, tremulos omnes artus quatit, pedibus suppledit, manus premit, pectus tundit, labia mordet spumantia, vndique rumpitur. Angustum huic pesti corpus humanum videbis: occupat omnia membra, nec satis capitur in omnibus; foras impetu transfunditur. Anne hominem agnosces, quem vides iracundum? ex mente non

coniciēs; nullam furor permittit: ex corpore non iurabis; nullum faciet lineamentum fidem: omnia corruptæ sunt formæ. O miseram insaniam, quæ speciem hominis, in qua ignoscitur amentibus, vitiat!

Cap. 45.

Fortasse ad curam spectauit naturæ, cum vitia lateant, alicuius simulacrum ad exemplum horrois monstrare: velut scelestissimorum imagines in confinio Regnorum, aut in portibus locantur, vt notos omnibus, quicumque occurrerit, aut occidat, aut traducat, aut caueat. Ita oportebat ad cautionem pingi istud monstrum, quod certè non vt minimum malum, in exemplum malorum eligitur. Sufficeret ad inuidiam tui, si te iratum in speculo videres. Credo cum horrore tui ipsius pudentem positurum iras: sin minus, roga alios, cum iam te placauit, aut tempus, aut penitudo vindictæ, aut ipsius vitij tædium, qualis, cum efferuebas, fuisti: roga, vt te describant. Galenum adeo terruit irati hominis aspectus, vt firmo decreuisset animo nunquam iram admittere: satis fuit semel vidisse irasci, vt nunquam irasceret. Nunc, quæso, quale monstrum intus delitebit, cuius tam scædam vmbra vibrat vultus: quale incendium flagrauit in corde, cuius fumus sic ora deformat, & per omnia dissipatur membra: qualis tyrannis mentem occupabit, cum ipsum corpus oppresserit?

Cap. 46.

Breuis furor ira dicitur: nescio, an significantius, simultaneus, an vnitus dicitur. Breuem audis, non intelligis minorem: impetus moram supplet.

supplet. Magna etiam paruo contineri possunt. Sic istam breuitatem accipio, non solum, quia subito surgat & langueat: sed, quia ad breue tempus longam contrahit insaniam, idè maiorem, quia in minimo æqualem: multum addit viribus vno contrahendo. In breui iratus furaris, quantum per longum tempus insanites. Dissipandam per moras amentiam densas in ira. Diminutè Ennius putauit initium insaniam esse, non sine cumulo suo fuit iratus. Consummatus est amens, breui adolefcit iste furor. Cræterus, Antigoni Regis frater, & Phlegon, prodiderunt quemdam septennio dumtaxat natum, infantem, puerum, adolefcentem, senem, matrum, patrem, defunctum, omnibus, scilicet, functum officiis humanitatis. Gigantes vulgus iactat à nocte in mane natos, adultos, viros, Deorum inimicos: ita ira subito crescit, nec idè minima insaniam, dixerim giganteam, & inter vitia Titanem, æmulam cæli. Per partes, & sensum, & quasi quadam verecundia subeunt alia vitia: ira impudentior, sine salutatione, sine venia, cum vi Fulmen momento cadit; sed magnum percutrit spatium: momento perdit multorum annorum labores, quos lenti rogi vix violarent. Fulmen in mentem contortum ira est: cor primum cædit læuo hominis latere: inde per omnes partes in scintillas fractum. Totus homo de Inferno est tactus; omnia scit membra, oculos, genas, labia, linguam, pectus, manus, et ura, vndique animum præcipitat: vbique terret, nullum videtur mem-

brum spiritu suo regi, sed furia: multa dicta, multa facta præter voluntatem irati extorquet ira; agitur itaque extranea vi, & tortura humili. Fulmen dirum, scilicet, in occasum vergens, ira est; nihil auspicatò facit: infaustè desinet, quidquid furore cõperit: sine consilio omnia tractat, ita contra votum veniunt. Omnium agendorum omen ratio est, quam orba oculis iracundia non agnoscit. Instar canis est cæcos parientis catulos, & rabie actæ ipsi domino non parcentis. Omnia cæca sunt, inconsulta, quidquid furor agit, ipsam dominaturam rationem primùm lædit.

Cap. 47.

Istud quoque naturæ curis debemus, contraxisse hanc furorem. Si parca superfluum est, non erit malorum liberalis: quid enim magis vacant, quàm nocentia? quàm mala, si sine vñu boni? monstra sterilia facit; nocentissima animalia non fecit longævam iracundiam etiam brevem facit: quam quia erat necessarium videri ad detestationem vitij in imagine aliqua, nocentissimum durare; brevitatem excogitavit eius, vt impetus magis terret, celeritas minus noceret. Si pertinax ira fuisset, perditum esset de rebus humanis, actum pessime de hominibus. Adhuc cum brevi dureret, quid peius? Propè Inferno comparabilis, si maneret; nunc incomparabilis aliis damnis, & quædam prælibatio, quædam præcox Inferorum pœna diuisa; nec ardor deest, dum cuet; nec inutilis penitentia, cum deseruet, dannorum immedicabilium, quos ad longos

longos dolores brevis fecit impetus.

Satis iam damna istum furorem commentantur; nunc rideamus amentias. Nihil credo dignius cachinno. Quid, iracunde, vis? Damna vitare? Addis. Iam ineptis: facis, quod non putasti; imò quod non putas, dum facis. Vtra maior insania erit, contradictio votorum, an ignorantia? Vtramque puto: quam egregie facit vltio primogenita ira. Qualis dementia erit, medicaturus ægotantem, si non parti læsæ, sed alieno corpori pharvacum adhibeas? Vulnerus tuum non claudis, si aperias sæuiori ictu alterius latus. Damnum, quod putas tuum, non facit alieno vindicta. Non erit vlceri proprio fomentum, a peste extranei: non fluit cum alieno sanguine balsamum tuæ plagæ. Quid igitur vis, iracunde, id est, insane? vltione damnum restaurare? Duo sunt mala in hoc, quod gemis; damnum tuum, & scelus alienum. Vtrum horum reparare vis? Neutrum refarcis: damnum tuum alieno non tollitur; scelus alienum quo non debetur, prouocatur potius. Ineptissimum, perfidumque remedium malorum, vindicta est: nullum tollit, tollenda duplicat: in quorum præsidium eligitur, perdit. Satis tibi erat damnum illatum; cur geminas quesito? Culpa pœnam vis tollere. O amentissime, inuertis rerum ordinem; addis pœnæ culpam: illum sanctissimum iustitiæ ritum, quo culpam sequitur pœna, peruertis: vis, vt pœnæ tuæ succedat culpa. Insanis, facis inimicum iustum. Ridiculus paralogismus: ira tua est: iniusti

iustitiam æmuli tuo iustificas malo: habes culpam, & pœnam. Tantane foret inæqualitas, aliquam sine culpa pœnam esse, cum tot sint sine pœna culpa?

Cap. 49.

• Maxima ista dementia furoris, quod tibi eligas, quod peius in inimico vides. Quid culpa deterius? Faciendum optas, quod factum detestaris. Exemplum eius, qui inuisus tibi est, inuides, imitaris, quod odis: ipsum, quem aspicere nequis, in speculum assumis, in exemplum. Adeone placet inimicus, vt æmuleris, & in ipsa inuidia tui superes? Pœnam taam inimicus fecit, tu culpam: verius dicam, vtramque. Nemo nisi nolentem lædicit nihil volens patitur. Tam ineptus iratus est id ipsum, de quo timet, facit. Simile omnibus iracundis puto contingere ac militi cuidam curiose fata sua requirenti: noluit Astrologus respondere, donec victus importunitate interrogantis, intra triduum dixit moriturum: funesto oraculo iratus miles, arrepto pugione, Vatem transfodit: mox captus, reus homicidij, intra triduum suspensus veracissimam prædictionem fecit. Ita est: iratus malum sibi facit, quod arceat, certe & maius, & stultissimo, fallaciæque instinctu, quas ab alio expetit pœnas, à se petit. Causarum honorem tuum solum alieno damno reparandum, solum vindicta fulciendum? Quid egregium tam turpi basi stabiliri potest? Erras, si putas nomen furore seruati, famam ira, impatiencia. Si hoc credis, putabis iam Deum infamem, qui patientissimus est, qui ignoscit, qui vltra

vltra benefacit, & nostra innumera scelera beneficiis suis vincit. Quis studiosior honoris sui, quam Deus? Et tamen cum patientia illum componit, inò sustentat.

m

Sed age: vindictam ab inimicis sume; cum ista tamen iustissima lege, vt à maiori incipias: iniustum est, si nocentiori ignoscas: ordo iniuria præscribat vltionem. Maiorem omnium hostem iram tuam habes: hæc plus te offendit: ab ista auspicate vindictam. Primo inimico deleto, procede ad alios. Iustissimè Plato se viturus in seruum suspendit vindictam, Cæderem, dicens, nisi irascerer: scilicet, propter quod alius se vitret, non se vitret: iudicauit primam vindictam meritum iræ suæ fuisse, de qua prius vlcisci voluit. In primis è domo pellendus est hostis, quam alij per plateas querendi. Prius voluit Plato, postquam sentit irasci, flagellare iracundiam dominantem, quam seruum; suspensam diu tenuit dexteram, quam sustulerat casurus. Rogatus quid ageret? Ab iracundo, ait, exigo pœnas. Transiit ad se supplicium: digniorem censuit flagris irascentem dominum, quam negligentem seruum. Nec dominum se putauit, dum in sua potestate non erat. Maior itaque causa se vitendi aduersus te est, quam aduersus æmulum: atque si solum respiciamus ipsam iram, quam in æmulo, licet displiceat, imitaris, saltem æqualis: quia iratus fuit inimicus, tu iratus sis. Age, pari ratione iratus tibi esto, cum irasceris.

Illud eximium genus vindictæ est, cum sine

Cap. 50.

f

anno

damno tuo, cum bono inimici irasceris: nullum penetrantius bonitate & beneficentia vulnus: ipsum sauciat cor. Non est ignobilior victoria beneficiis, quam sceleribus parta. Velle aliter quam benemerendo vlcisci, timidi est certè, & stulti: quia bonum te præsumis, non vis à malis offendi, ane à bonis malle? Istud fieri nequit, nisi sint, vt tu bonum te putas, id est, pessimi. Vt quid irasceris, quòd mali te offenderint: an quòd mali sint? Quod suum est, fecerunt: tu, si bonus, quod tuum fac, cura bonos facere. Istud vltione non facies, quæ, cum te reddat malum, malos non reddet bonos: patientia potiùs, si non bonos, beneuolos saltem reddet; sin minùs te vltum, quia meliorem. Satis se de pessimis vindicauit, qui melior factus est: illustrior virtutis dignitas damnat iniquos: at qui melior ostendètis, si ames etiam malos. Multa in spe diligis, frumentum in femine, fructus in stirpe: dilige eum, qui potest amicus esse, qui bonus, (licet nondum sit,) & fortasse te melior. Quisquis diligit aliquid, id, ex quo fit, etiam amat: materia non est negligenda: amat ligna & lapides, qui amat domum: si bonos diligis, etiam malos dilige, ex quibus boni sunt. Amas id, ex quo calix fit; ama id, ex quo iustus, vnde amicus, vnde Angelus. An fortasse non, quia mali offenderunt, irasceris; sed, quia te bonum? Excusatum periculum queris: nemo bonus ad vltionem tenetur: nulla duelli lex te compellet inæqualibus pugnare armis: superant nocendo mali viribus, artibus, dolis, perfidia: hæc bonus

bonus arma non habet, excusatur. Satius esse obliuione reparare malum: ista vindicta innocens tibi, immunis etiam hosti est: non meminisse iniuriæ tantundem est, ac non accepisse: tam parua diligentia supra humana consilia, & omnem potentiam, quod factum est, non resectum modo, infectum fecisti.

Impetus ipse vltionis ad veniam te flectere *Cap. 52* debebat: quædam tutela & amor tui sollicitat vlcisci; at, si te amas, cur tibi placet, quod in alio displicet? Ab iniuria tempus solum vindictam distinguit; non excusat. Præcipitas appetitum sibi obstantem: malum parat tuum sollicitus boni: velut apis in nullum sæuit iratus, nisi eum sua pernicie: pungit alium apis, ipsa perit. Rifu excipias contumeliam tuam, & irrisisti contumelioso: alioqui honorabis scelus inimici, quem veritas reuereberis. Suspiciis, à quo doles despici. Aut iudicium, contumelia est; aut mendacium: si iudicium, ad eruditionem patientis est: si mendacium, ad pudorem dicentis. Adiiice, aut in ancipite est, & dubium, & tunc ad interpretationem bonam. Multa conuicta nobis facimus, quia interpretamur. Itaque ferenti, aut bona contumelia est; aut non mala. Nonnullis ad ignominiam laus fuit; fortasse erit contumelia ad gloriam. Quid malefeci, dixit Ansthenes, cum nouit laudari. Gratulari quoque posset, qui male audit, si non de conscientia, de suspitione benefacti. Maxima beneficia, quæ bona mens non potest gratia soluere; praua solet iniuriis.

Certè,

Certè, si inuidus suæ linguæ dominus est, ego mearum aurium: imò præualebo duplicatis armis. Potentiores idem Antisthenes voluit esse duas aures, quàm vnâ linguam. Cur inuitus semel audiam, quod ipse de me, aut peius læpius ridens dixi? Cur offendor, quòd alius me imitetur, & probet sententiam meam? Cur succensco, si vnus dicat, quod omnes vident. Sapius mihi contumeliosus fui, dum putavi contumeliam, fortunæ libertatem, aut naturæ necessitatem. Satis mihi obieci, satis exprobraui, dum puidit, dum celauit: improprium meum cum diligentia feci; improprium ab alio cum patientia destruam. Grauius lædentem lædit, qui non dolet: transmittit dolorem in æmulum. Is, qui lædit, dolebit, si non lædit læsus. Ad hoc lædit inimicus, vt doleas, & suo destitutus voto ipse dolebit: si non ferias illum, ferias illius inuidiam, beneuolum, qui infensus erat, facies. Dic, à quo accepisti iniuriam, ab homine, an à malitia hominis? Ab ista, dices: ergo in illam irasce-re, illam perde, non hominem. Argutè Guigo ait: Qui in iniquitate sua occidit iniquum, eò quòd odio habet iniquitatem, & vult eam dele-re, fallitur: mortuo enim iniquo in sua iniquitate æterna est iniquitas. Qui ergo odit iniquitatem, det operam, vt corrigatur iniquus: & sic peribit iniquitas eius. Sed, quidquid de illo sit, ipse illæsus eris patientia. Fulmen inquit non ferire dormientes, quoniam cedunt, nec vilo pacto resistunt.

Istud

Istud ingenium iræ satis extra propositum naturæ constat torqueri, nec tam crudelis no-uerca est, quòd insidias nobis pararet; nec tam imprudens mater, quòd admitteret: minime aduersus alios homines, cum omnes exertes, pacificoque finxerit habitu, armavit bellicum affectum: nec superflua, nec auara est. Vacasset ira sine armis, desiderarentur arma cum ira, si rixis, & cladibus illam dedicasset, alterutro istorum vitio non excusaretur natura, vbi nunquam peccauit, semper innocens fuit. Adisce, quòd iracundiora, inualidiora sunt, muliercola, infantes, senes, ægri: inepta natura esset, si pugna debilissimos legisset. Igitur iram dedit aduersus id, quòd armis & robore non indiget: aduersus passiones nostras, aduersus voluptates, aduersus vitia, vt illas conuerberet, illas atterat, compescat, hæc lancinet. Specta mores iracundie aduersus vitia compositos: apertissimi sunt; tota illa tyrannis & dominatio superba in scelera laudatissima est & necessaria. Non segnitè, non infirmè repugnandum est culpis, in quarum desolationem odit natura negligentiam, aut imbecillitatem. Inde simultaneum furorem fecit, ne vis diuisa minor esset, nec particulam vitij vult admitti. Celerrima omnes animi copias ira conuocat, vt tanto malo præstò semper sit. Ad hæc, independentem ratione velocitatem dedit: magnoque consilio inconsultam fecit iracundiam: nihil pro more suo superfluum natura facit: vacat deliberatio, an non sit peccandum: non est opus expectare

Care consilium: iam esset error consulere, num
ertes, num scelestus fias. Præiudicium habet
ira sanctissimum: semper resistendum sceleribus,
nunquam cedendum: nec ad id, quod necesse
est, consultationem necessariam esse. Quare
rationabilis est in ira ipsa impatientia rationis
expectandæ: meruitque impetus sui diligentia
honorem mentis, non amittit. Plato partem irascentem
animæ propinquiorem rationi dixit. Inuamur
irâ aduersus libidines: magis rationalis est,
quàm virtus concupiscens.

Cap. 54.

Tali itaque expugnatore egebant vitia, fortissimo,
impigro, terribili. Talibus, tantisque cædendæ
armis voluptates sunt. Venisset Diadochus iram
dixit naturæ telum: malo, quamuis nostro, vti
sumus. Velut gladius in amentis, aut pueri manu
vulnerat habentem, cum ad defensionem sit ita
nostræ naturæ arma nos sauciant; lædimur
ira, qua defendendi eramus; fortiter vi-
branda in omnia scelera, & malignos impetus
cordis. Consultè telum dixit, non gladium: pro-
cul à vitiis simus eminè confodiendis,
quorum omnis vicinia vitanda est,

& per arma pernicia pugnan-
dum omni prohibi-
tione accessus.

* * *

PRO

PROÆRESIS VIII.

Timoris usus, & utilitas.

PARi atque iram abusu torsumus timorem ad
nostrum tormentum, quem fecimus miser
riarum felicissimum peni, & plenam inanum
angorum cornucopiam: plus enim laboramus
metibus, quàm malis. Processit infania, vt ipsa
vota fecerimus pericula, ipsa bona timenda, dum
pro ipsis timemus. Non dumtaxat in malis per-
riclitamur; sed in timoribus periculi, in spe bo-
norum. Dum metus est, ipse, aut periculum
est, aut damnum. Maturamus timendo disci-
mina, præcipimus tristitiam, anticipamus ma-
la, imò multiplicamus. Inani providentia, plura
mala timemus, quàm sunt: multa, que non ef-
sent, sunt, quia timemus; & que sunt, diu sunt
à metu incipiunt esse. Itaque timor nos ter
mala facit, vel maiora: aut addit, aut ampliat:
præter diuturnitatem, acerbitem auget. Que
immatura sunt, austeriora sunt: plerique acer-
bius ferimus timendo, quàm patiendò: minora in
se sunt quàm in formidine; suspicio exaggerat
ignota, & in peius vergit. Omnia incertissima
etiàm bona tedio sunt, qualia erunt mala? Ad
hæc, nec tantum mala parat, quia fingit; sed, quia
facit, & incertum periculum sui: certo damno.
Ad exaggerationem amentie, supra certitudi-
nem nonnunquam magnitudinem adiecit: ma-

FF
iota

iora damna quaerimus, quam timemus; & ne minus periculum veniat, nos venimus, imò currimus ad maius malum. Molpadia, atque Parthenia, fracta à tue vini amphora, habuerunt, quid haucirent: veritate patrem, præcipites se mari dederunt, ubi abtorptæ forbuerunt fata.

Cap. 56. •• Metus itaque est innatum tormentum, ingenium prolongada miseria, inuentio meritorum. Nec tot crudelitas reperit humana cruciatus, quot timiditas. In quibus nobis pepercit fortuna, non ignoscit providentia nostra. Intuere crudelissimam, periculosissimamque providentiam Artemonis: ne quid in eum caderet, fecit, quamdiu vixit, ut duo serui securum aneum super caput obtenderent. Quæ maior miseria, quam cui caelum suspectum fuit? Domo egressus solebat lectica tecto adoperta circumlatus ferri. Certè quem providentia vitæ prohibuit rectà ire, prohibuit rectè viuere. Equod maius periculum erit isto timore periculi? Nescimus, quid timeamus: nescimus, quando periclitemur, pauidi etiam meridie,

*Veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuum: ita nos in luce timemus.*

Falleris, Lucreti, non cum Sole timemus: in caligine sumus, nihil in die videmus, idè omnia timeamus, semper tristamur.

Cap. 57.

Minima fuisset miseria præsentibus malis, nisi spatia retur pauoribus ad omne tempus. Addita ad cumulum absentia sunt, quæ non minime nos vexant: plus nos torquent mala, quæ non

non sunt, quam ea, quæ sunt: plura illa sunt, nam plura possunt esse, quam cõtingunt. Metus omnia stulte admittit. Magnam istud infelicitatis pòdus adiecit timor, ut, plusquam possumus, pateremur, cum timeamus, plusquam patimur: bis patimur mala, cum sunt, & cum formidatur. Necessitate magnam merendi induxit metus: euadere ægritudine non licet: cum sunt, cum non sunt, semper mala nos fodicant; effugere nequimus esse miseros: intercepti sumus, possibilitate mali male iam reipsa afficimur. Anne timorè insidiosa nobis natura ad istorū malorum præsidium meditata est, cum pauca demat, plura parat, plurima geminet; tum, si ipsam computemus timorem, triplicet: Cur nos impendimus secutus? Integros nos referuimus periculis, integri mala expectemus. Timoribus iam fatigatus animus facillimè malis cedit: victus ante ipsa, pauendo iacet: eminens iam illum confoderunt, mox cominus repetitione vulnerum miserè concidit. Age nunc, ad calculos veniamus. Inutilis malis ipsorum timor est: nam, aut certum periculum est, aut nullum: si certum, nihil agis timendo, nisi præsumere, & antelucano matcere tormento: si non est futurum, irritis te vexas curis, & præsentibus te punis meritoribus; ipse timor iam est periculi incerti certum supplementum, certum damnum.

Angustum ius fortunæ esset, si dumtaxat Cap. 58. præsentibus nos inuaderet, quorum leuissimus dolor vix sensum sui faceret: secutas tempus,

antequam cognoscatur, dilapsum: minimum est praesens & ignotum: mala diuisa & succedentia temporis successioni accommodata veniunt, ut vel si magna sint, non magnam pro distributione praesens fortiretur partem. Maxima lenia fuissent, si non successionem sentiremus, sed praesentiam: minima portio, quandiu sunt, est; nam, dum sunt, minimum est: non spatium, sed momentum, ad quod inter innumeras diffluentis temporis particulas exiguum spectabit. Demus maximum: quod momento est, non magni momenti erit: tolerabilis, fortasse leuis, misereri foret, si non inique committeremus sensus damnis, quorum leue, dum durant, pondus habent, nisi nos coaceruaremus multas partes: reuocamus praeterita, praesumimus futura. Quod sensus capere potest, praesens est: opinio malum illud inuenit, ut diuisum per tempus malum timendo copularet: scit multa mala vno tempore, imò vno & minimo momento, maximo amplecti odio. Tandiu duret pati, quamdiu dolere: nec vnus patientiae parti, multas imponamus doloris. Hac arte, hac stultitia protrahimus contrahendo mala, & longam mœrorum vitam facimus. Quia ante tempus patimur, supra inuidiam fortunæ patimur: ignaui prouidentia, quæ discutere volumus, aduocamus: optimum esset differre, quæ excusare non possumus. Certè magna diligentia foret discutendis tristitiis, negligere futura. Fortunatius Dionysio Siculo fuisset, se mel perire, quam semper:

Semper: felicius impronisa infelicitate corripitur, quam diripi cauta, id est, timida felicitate. Qualem putabis felicitatem, qualem maiestatem, cui non licuit, quod seruo? Totam timor corrumpit fortunam, &, quod mireris, naturam. Charissima & natura & iudicij sui pignora, filias & vxores, Aristomachen, & Doridem, si non in odio, in suspitione habuit: quibus dedit vitam, non confidit genas: à filiabus nondum adultis solum permisit tonderi; ab adultis, nec à filiabus: & ne horridus vultus etiã sibi horrorem maiorem incuteret, dum aliis timebat, si plus timeretur, plus timere; nam,

Neesse est multos timeas quem multi timeant.

iuglandium dumtaxat putaminibus aduri pilos est passus: tanti illi stetit hæc necessitas cultus: timor illum priuauit, quo pecora non carent. Neque voluptas potentissima tyrannorum domina illi fuit libera. Nisi euolutis omnibus, & exploratis ad vxores non veniebat: nec adhuc, licet tutam reperiret voluptatem, tutam se censebat; latis circumdedit fossis lectum, quas ponte commisit ligneo, & hunc clausis cubili foribus detorquebat. Quid? nec vocem illi timor liberam, aut tutam reliquit: ab edita concionari turri solebat, non se credens suggestisti. Quid? nec suo pectori.

Ad quid ergo timor datus, si per tot pessimus *CAP. 59.* mala, reus omnium mœrorum, virus tranquillitatis? Certè ad maximum est bonum, &, ut eleganter dixit Theophanes Cerameus, pharma-

cum, vt euomas virus malorum: nisi malè abutaris, est quedam naturalis prudentia arcendis malis sagacissima, sed vitio nostro infamia pu- fillanimitatis damnamus; est quoddam præfagium innatum ad excubias, ad explorationem malorum, quoddam satellitium securum ad bonorum custodiam. Non igitur peccauit intentio nature sincera, atque beneuola: cum dedit; sed nostra ignauia, cum vtimur: ad omnia, quæ putamus mala, accommodare volumus, minime ad omnia consentaneum. In primis timor non est ad mala necessaria: nihil horum formidine medemur: solum præcipitamus tristitiam: certis periculis frustra impenditur metus. Deinde, neque ad mala contingentia: si vitare nequis, in casum te macerabis matutina tristitia, ob id, in quo fortasse benignus casus erit. Ne te ante tempus damnes: ignosce tibi, cui nondum irata est fortuna; nec crudelior tibi sis timendo, quod illa non committet. Quid? committat: id minus tristitiæ habebis, quantum minus timuisti: breuissima plaga, & in sinceritate sua te percellet. Neque timor est ad ea mala, quæ declinare potes, si incerta & ardua sit euasio: pluris nonnunquam constat euadere mala, quam pati: in his & cure computandæ sunt, & pericula; & pro excessu, aut expectandum, aut cauendum: non magnis sumptibus minima emenda sunt: parum fortasse periclitaberis patiendo, & nimium patieris timendo. Denique, neque timor est ad mala, quæ putamus, licet declinare possimus, sed quæ sunt:

in his

in his inanibus & fictis malis, non munit nos metus, sed puniet meritoribus, & quidem non fictis.

Innoxius itaque erit in nostris noxiis, in veris malis, & quæ in nostra sit libidine vitare. Igitur ad prædium contra peccatum, istud solum verum malum, istud solum in nostra est manu discutere: in his fidelissimum speculator metus renunciat, quæ præuidet, cordi, vt prouideat, vt aduocet in consilium mentem, vt reuocet consulta & meditata, vt muniatur ad hæc pericula. Iste est castissimus timor; scilicet, in sinceritate sua timor est, non malum: alij enim malorum timores, ipsi mala sunt; castitatem naturalis affectus corrumpunt: transeunt in id, quod fugiunt. Ceterum, euidens signum est, timorem datum ad hæc arcenda mala, quod certissimè & facillimè & per se arceat: ipse timor peccati superat peccatum, timendo vincit alij timores non tollunt timendo mala, potius addunt: quærent malorum remedium, non sunt; at metus ille remedium ipse est: inde alij timores vagi, iste constans & permanens: illi tandem sunt, quamdiu malum non veniat, aut inueniant remedium, vt non veniat; iste durat, quia ipse remedium est, & dum est, non est malum: inde cum ista perseverantia, nec molestus est, tutus malis omnibus: in tantum sibi placet, vt quod magis timeat, sit non timere. Qui eluctatus ferarum vngue & dente in scopulum, aut arborem ascendit, ibi iam non timet feras, sed casum: timet non esse,

FF 4

vbi

vbi securus est: alios timores excludit securitas, iste securitas est. Adicē, ad innocentiam casti huius timoris, non solum vera mala tollere, sed fictorum malorum timores: tamen ipsi, vera sunt mala. Clauus trudit clauum: omnes timor Dei pellit timores: hic timor securus est, ipse nos tutos reddit; & dum nos defendit, causam Dei agit. Commodē illum dixit Leontius Arabissius, *Ἐλευθεριώτατος οὐκ ἔστι φόβος*. Generosus item est, non vtilitatem præstat animis, sed magnitudinem, & nobilitatem spiritus: deme istum timorem, audacissimus quisque timidus erit: mens enim mali sui conscia, velut sponsia imbuta aloēs, & absynthij succis, quolibet pressa retro, mille fontificat riuis; amarissimas formidines qualibet compressione diffluit felle.

*Institia pa-
trorum.*

Cap. 61.

Atque & temporalium metus aliquando innocens & salutaris est, cum miscetur fortitudini, fiducia, prudentiæ, spei. Sunt quædam per se nociua, quæ mixta salutaria sunt: iuuat & venenum confectum: iuuat iste timor, cum curio est, non consernatio: spem præcipitem temperat. Nulla est prudens expectatio, quam timoris mica non condiat. Spes, vt vinum fortissimum, nimium exhilarat, & sensum interdicere cerebro: temperari opus est medioeri metu, vt aqua vinum, vt cum modo & rationis immunitate delectet. Favors huius timoris, sæpe fortuna non indignatur spei: refert aliquando istam gratiam spes, cuius etiam fauore desinimus timere, si cessamus sperare. Cupiditatis finis, iuxta

Hecato

Hecatonem, timoris remedium est. Verum nos, quia laxamus vota, multiplicamus timores: quia cupimus, vt immortales; timemus, vt mortales. Non omnia nostra cum morte moriuntur; quid formidamus, vel mortem?

PROÆRESIS IX.

Tristitia commoda indulgentia.

Restat tristitia, aduersus quam tota Philo- *Cap. 62.*
sophia armatur, ad cuius iniuriam plura hæcenus diximus, & dicturi sumus. Nunc pro multis calumniis volumus mereri de illa non nihil, & excusare naturam, atque accusare nos. Depravauimus quoque istum affectū, & miseræ infamauimus elogio: suas tamen vsus ad felicitatem habet, & cum naturæ consensu. Rogemus Platonem: non omnes damnat tristitias: eas potius commendat, quæ gaudiorum origo, aut minorum ægritudinum sint causa. Sunt aliqui corporis morbi, quibus indulgemus propter valetudinem: alius in brachijs, & cruribus vlcera, ad cloacam euacuandi pessimi humoris: vulnera rupta vena aliquando suso sanguine continuit vitam: ita aliquis sensus animi nonnunquam est permittendus & innoxius. Præter ista in vniuersum succutiendus est meror de sinu, & purgandum pectus, seruandumque fores cordis, velut cum leuit pestis, ne sine examine intrēt. Grauis-
simum

FF 5

finum istud malum est, vt cæterorum acies non feriant nisi per illud: sine tristitia nostra omnis noxia innocens est; omne damnum sine mucrone, hebes, & rude. Quare sine vfu, aut boni, aut minoris mali, iam ex maioris collatione boni, toletanda non est tristitia.

Cap. 63.

Fateor rarum, & ad Phœnicis miraculum, albamque auem esse, qui nunquam sit atro pectore. Vbi carbonarium vidisti immaculato vultu: fumus, & puluis terrenarum rerum quocumque dissipatur, contagio quodam tristitiæ familiaris. Menander dixit, con sanguineam esse vitæ: necessitatem mœrendi necessitudinem putauit. Verùm, non tam indomita, & æqua est ista dolendi necessitas, quin, si iniuctam cupiditatem non habeas, violari nequeat. Agroti autem sumus, & debiles; nolimus non cupere, non possumus non mœrere, & velut exulcerati artus, atque ægri, ad leuissimum tactum gemimus: nec plura oblectamenta recreant, quantum vnus macerat dolor: delicatior sensus malorum est. Auidi semper eorum, quæ defunt, ingiati præsentibus, non compenlamus copia plurimarum rerum necessariarum, vnus superuacua inopiam, quam nec necessitas, nec vtilitas fecit; sed cupiditas subtilis necessitatis artifex. Inæqualiter, & ad iniuriam nostram diuidimus affectus: aliena, aut non nostra plus amamus. Quid angeris, desit modò, quod nuper habebas? Nam, cum pridem non habebas, tam anxius non fuisti: in eandem nunc statum restitutus es, cur plus mœres? habuisse

habuisse auget dolorem: potiùs compenset. Habuisse, beneficium fuit; gratiam debes fortuna: habere: contenta est patientia tua, & pace tua, & suasita pax cum fortuna, non vt aliæ concordia conuenit votis: contrariùs stat cupiditatibus, si quod fortuna vult, tu nolis: id eò cum carebas, & non habuisti, tristis non eras; & modò tristis es, quia habebas: possessio irritauit cupiditatem. Facile & vile remedium stat, quod nec voto eget, non cupere. At, si possedisse tantoperè apud te valuit, cur nihil potest possidere? Plura restant, quàm amisisti. Cur omnia, quæ habes, perdis, dum non habes, quod perdidisti? Anne excusabo ingentem mœrorem tuum, quem maiorem censui iacturam? Putabam solum amisisse vnum, solum deesse vnum: sed video amisisse omnia, dum amittis vnum. At, dolor huius vniuersalis iacturæ pensari debet voluntate; sponte amittis omnia, dum restantia non placent; nec illis vis gaudere. Quidquid sponte fit, sine ægritudine est. Iam nulla nostri doloris excusatio est, nisi ignominia dementiæ, quod tam iniqui felicitati nostræ simus, vt eam locemus, aut in his, quæ defunt nobis, aut nocent; in his, quibus necessitatio sumus miser.

Fecimus, vt non solum mala nos proscindant, sed ipsa dilacerent bona, dum defunt, id est, cupimus. Vber hic panditur mœroris seges, si bona absentia mala putamus: absunt plurima. Expedi oblatum siccum per anarorum domos, per Regum prætoria, per latissima quæque inuidia spatia,

tia, breui madidum facies, si bona, quibus cates, computes damna: toties tristis eris, quoties lætus esse poteris, aut putas: maxime miser est, cui felicitas, possibilis miseria est; qui tot numerat mala, quot bona numerare potest. Certè, si absentiam malorum in bonis debès ponere, vellem, vt lyncea transmitteres lumina, penetrarèsque etiam felicissimorum penetralia: post multos parietes plurima infortunia inuenires; per angulos etiam aula: iacentia mala videres, quorum immunem te vides. Bona tua supputa. Præueteres astutias fortunæ ista leuissima diligentia, si mala, quæ defunt, in bonorum calculis admittas. Hoc pacto excedent, aut æquabunt bona malis nunc superuacuis, & excedentibus. Quotuisquisque non videt, & tractat manibus innu-mera vbique aberrantia, vbique obuia mala; bona autem à longè solum numerat: inde cum factio iniquæ fortunæ superet fauentis cohortem, latius illa dominatur, nec vi vinci, sed ingenio potest. Subtilissimum stratagemata est, absentiam contrarij in contrarium transfundere, & suis ipsis satellitibus expugnare infelicitatem. Hac arte numerosiores copiarum bonorum erunt: nam, si carentia malorum, bonum est, mala plurima sunt: nam, etsi multa lugeamus, pluribus caremus; non tot habemus, quot possumus: quare iam bona plurima erunt ita ab aduersariis ad nos trahit exercitus, & alienis viribus vincemus miseria. Sed deinus vinci: quid mœremus? anne lacrymæ expiabunt infelicitatem? Audi Philemonem:

Et

Εἰ τὰ δάκρυ' ἡμῶν, τῶν κακῶν οὐ σώζονται,
 Αἰδ' ὅ' κλαύσας τὴ τοῖν ἐσθλοτάτο,
 Ἄλλας ἰσμεθ' ἂν δάκρυα, δίδυτες ὄφθαλμοι.

Inutiliter inccror impenditur malis, quæ non impediunt non adimit miseria, sed addit. Perueria & misera ista tristitia est, quod sit, & non malorum, & non mendicandorum: flet, quæ non potest tollere, & quæ non deberet. Ad hæc, iniqua sibi supra malum, siue, vt verius dicam, supra opinionem mali laceratur. Odo Cluniacensis ait: Calamitas, quæ momentaneam lætitiã, licet mox transitura, concutit, quasi infinita desletur. Non huic itaque inutili tristitia vsui à natura est?

Nihilominus, vt ad tristitia modum accedamus, non omnis tristitia miseria est; sed, quæ sine fructu est. Ne sæpè inutiliter tristemur, aliquando tristari est necessè: tristitiam vtilem dico, quæ remedium malorum est. Non sine vsu istum affectum natura consecraret, neq; nisi alicui bono. Neque leue bonum est, perdere mala: felicissimus inccror est illorum malorum, quæ aufere potest, & debet. Huic non est opus remedium adhibere; nam ipse remedium est: quia iste non malus; nam tollit mala: cum plausu naturæ, & quadam illecebra est. Istam tristitiæ laudem in duobus reperio malis, in culpis propriis, & penis alienis: non est data tristitia parentandæ extinctæ fortunæ, sed nostris culpis: nam non est remedium eorum, quæ patris mala; sed, quæ facis: riuos lacrymarum sub sinum defluentes,

quos

Si lacryma
 nostra malis
 med. ventur.
 Et lacrimis
 per dolere de-
 sineret, vel
 animum la-
 crymâ com-
 mutarem.

Cap. 65.

quos iste affectus mittit, ad argumentum puta officij: aliquid sub pectus luere querit: maculam cordis opinor: dat, vnde expietur: istam tristitiam non putes miseriam: siquidem tollit illud, quo miser es. O fortunatum! ò lantum luctum, quo defines esse lamentabilis! ò salubrem agritudinem, qua sanus fies! Ista tristitia, cum ad gustum sit naturæ, minus molesta est. Et inter ipsas lacrymas, quibus euaporatur dolor, quid placidum gustat.

CAP. 67.

Ad leuandos quoque alienos mœrores non ster prodest: non leue remedium damni proprij tristitia aliena est: inter plures onus diuisum, nulli est onus: diuiduntur mœrores, vt sarcinæ: malorum solatium est consortium: quemadmodum meticulosi, si soli sint in aliquo loco, trepidant; si cum socijs, remittunt timorem: putant enim plures esse, qui resistere malis possint, & proprium periculum, si commune sit, aut minus futurum multis obstitentibus, aut languidius: ita qui mœret, communitate languentium sperat maiorem resistentiam, minusque pertinax malum; neque diu durare posse, cui tot repugnant. Ad hæc, ex compassione aliena arguat iniquam suam passionem: præsumit iniuste pati, & quadam libentissima fraude expiata conscientie se solatur: tum propter doloris communionem amari putat: lacrymæ sunt gratissima amoris cæremonia: amari autem iucundissimum est: festiuitas beneuolentie extenuat mœrorem. Iste igitur duæ tristitie remedia sunt,

sunt, aliæ remedijs egent. Denique varia varij pharmaca temperandi doloris præbuerunt. Epicurus, reuocationem mentis; Cleanthes, putare nulla mala esse; Peripatetici, non magna; Plato, non certa; Chrysiippus, detrahere mæsto opinionem mali, si se putat officio functum; Quirinus Sophista, quod sibi sumpsit conditionem communem, extincto filio consolantes solatus respondet: *Quò reseruo hominem esse? Nul- lum ego puto efficax remedium non mœrendi, si non sit remedium cupiditatis: fortasse luctum adimes, non stulticiam, periculum lu- gendi.*

LIBER